

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Zemědělská fakulta

Katedra cestovního ruchu

Studijní program: B6208 Ekonomika a management

Studijní obor: Obchodní podnikání – cestovní ruch

**Dopady cestovního ruchu na ochranu přírody a životního
prostředí ve zvoleném regionu CHKO Žďárské vrchy**

Vedoucí bakalářské práce:

RNDr. Blažena Gehinová

Autor:

Richard Šedivý

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vykonal sám bez cizí pomoci, na základě vlastních poznatků a uvedl všechny použité literární prameny.

V Táboře dne 21. dubna 2006

Richard Sedláček

Děkuji RNDr. Blaženě Gehinové za odbornou pomoc a vedení při zpracování bakalářské práce a Jaromíru Čejkovi, pracovníkovi Správy Chráněné krajinné oblasti Žďárské vrchy, za poskytnutí informací.

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Zemědělská fakulta
Katedra cestovního ruchu
Akademický rok: 2004/2005

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Richard ŠEDIVÝ**
Studijní program: **B6208 Ekonomika a management**
Studijní obor: **Obchodní podnikání - cestovní ruch**
Název tématu: **Dopady cestovního ruchu na ochranu přírody a životního prostředí ve zvoleném regionu**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cíl práce:

Sledovat význam vybraných přírodních a společenských atraktivit v produktech cestovního ruchu na území CHKO Ždárské Vrchy.

Posoudit možnosti zvýšení návštěvnosti na základě zjištěných informací.

Metodický postup:

1. Studium literatury.
2. Sběr informací.
3. Vymezení sledovaného území.
4. Terénní výzkum.
5. Provedení dotazníkového šetření.
6. Vyhodnocení získaných údajů.
7. Návrh možného rozvoje.

Rámcová osnova:

1. Úvod, 2. Literární přehled, 3. Metodika práce, 4. Vlastní práce, 5. Zhodnocení, 6. Závěr, 7. Resume, 8. Přílohy.

Obsah

1. ÚVOD	3
2. LITERÁRNÍ PŘEHLED	5
3. METODIKA PRÁCE.....	6
4. VYSOČINA.....	7
5. OCHRANA PŘÍRODY V ČESKÉ REPUBLICE.....	8
5.1 MINISTERSTVO ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ	8
5.2 AGENTURA OCHRANY PŘÍRODY A KRAJINY	8
5.3 SPRÁVA OCHRANY PŘÍRODY	9
5.3.1 Správa chráněné krajinné oblasti Žďárské vrchy.....	10
6. CHRÁNĚNÉ KRAJINNÉ OBLASTI.....	12
7. CHRÁNĚNÁ KRAJINNÁ OBLAST ŽĎÁRSKÉ VRCHY	14
7.1 VYMEZENÍ OBLASTI	14
7.2 HISTORIE	14
7.3 CHARAKTERISTIKA KRAJINY.....	15
7.4 GEOLOGICKÝ POPIS.....	15
7.5 VODSTVO.....	16
7.6 FAUNA A FLÓRA.....	16
7.7 PŘÍRODNÍ ATRAKTIVITY.....	17
7.7.1 NPR Dárko.....	17
7.7.2 NPR Radostínské rašeliniště	17
7.7.3 NPR Ransko	18
7.7.4 NPR Žákova hora.....	18
7.7.5 PR Čtyři palice.....	19
7.7.6 PP Devět skal.....	19
7.7.7 PP Milovské perničky.....	20
7.8 KULTURNÍ PAMÁTKY	21
7.8.1 Žďár nad Sázavou.....	21
7.8.2 Zámek Žďár nad Sázavou.....	22
7.8.3 Poutní kostel sv. Jana Nepomuckého na Zelené hoře	22
7.8.4 Nové Město na Moravě	23
7.8.5 Jimramov.....	24
7.8.6 Tři Studně.....	24
7.8.7 Veselý Kopec.....	25
8. NAUČNÉ STEZKY	27
8.1 NAUČNÁ STEZKA KRAJEM CHRUDIMKY	27
8.2 NAUČNÁ STEZKA TISŮVKA – ŽÁKOVA HORA	28
8.3 NAUČNÁ STEZKA DÁRKO.....	29
8.4 NAUČNÁ STEZKA BABÍN	30
9. SPORT NA ŽĎÁRSKÝCH VRŠÍCH	31
9.1 CYKLOTURISTIKA	31
9.1.1 Místní cyklostezky.....	32
9.1.2 Dálkové cyklostezky	35
9.2 PĚŠÍ TURISTIKA	35
9.2.1 Turistické trasy.....	36
9.3 HOROLEZECTVÍ.....	37
9.3.1 Horolezecké terény.....	38
9.4 KOUPÁNÍ.....	38
9.4.1 Rybníky.....	39
9.5 BĚŽKOVÁNÍ	40
9.5.1 Běžecké trasy.....	41
9.6 SJEZDOVÉ LYŽOVÁNÍ	42

9.6.1 Lyžařské areály	43
10. DOPADY CESTOVNÍHO RUCHU A SPORTOVNÍCH AKTIVIT NA CHKO ŽďÁRSKÉ VRCHY, NÁVRHY JEJICH ŘEŠENÍ	45
10.1 JÍZDA NA SNĚŽNÉM SKÚTRU.....	45
10.2 CYKLOTURISTIKA A PĚŠÍ TURISTIKA	45
10.3 JACHTING A WINDSURFING.....	46
10.4 SJEZDOVÉ LYŽOVÁNÍ	47
10.5 ZÁMĚRNÉ POŠKOZOVÁNÍ PŘÍRODNÍCH HODNOT	47
10.6 UBYTOVACÍ ZAŘÍZENÍ.....	48
11. MARKETINGOVÝ VÝZKUM DOTAZNÍKEM.....	49
12. ZÁVĚR	53
13. RESUMÉ	55
14. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	56
15. PŘÍLOHY.....	58

1. Úvod

Cestovní ruch patří mezi nejdynamičtější se rozvíjející ekonomická odvětví. Ve světě je považovaný za odvětví budoucnosti a stává se stále významnějším a nepostradatelnějším faktorem regionálního rozvoje v řadě českých regionů i celé ekonomiky.

Vysočina má vysoký potenciál pro rozvoj cestovního ruchu. Je to dáno především estetickou hodnotou kulturní krajiny, množstvím jedinečných přírodních lokalit a kulturních a historických památek i tradicí pořádání prestižních kulturních, sportovních a společenských akcí. Výhodou je také poloha na dopravních trasách evropského významu. Hospodářská zaostalost v minulosti se dnes dokonale zhodnocuje – pro neexistenci těžkého průmyslu patří Vysočina k ekologicky nejzachovalejším oblastem České republiky. Přesto není tolik navštěvovaná, jak by se čekalo.

Žďárské vrchy lze bez nadsázky označit za nejrozmanitější část Českomoravské vrchoviny se spoustou turisticky zajímavých míst a řadou kulturních památek. V krajině se střídají louky, pastviny, pole, lesy a rybníky, je protkána nepravidelnou sítí mezí, úvozových cest, lesíků či skupin stromů. Žďárské vrchy jsou pramennou oblastí několika řek jako je Sázava, Svratka, Chrudimka, Doubrava a Oslava. Charakter krajiny doplňují mnohé rybníky, z nichž některé byly založeny již ve středověku. Téměř polovinu území pokrývají hluboké lesy, převážně smrkové, pouze místy se zachovaly porosty jedlobučin.

Žďárské vrchy se nacházejí ve východní části Českomoravské vrchoviny. Jejich hranice je vymezena městy Nové Město na Moravě, Žďár nad Sázavou, Hlinsko, Polička a Bystřice nad Pernštejnem. Patří k nejvyhledávanějším rekreačním oblastem na Vysočině. Chráněná krajinná oblast (CHKO) zde byla vyhlášena v roce 1970. Územím prochází evropské rozvodí mezi Černým a Severním mořem. Hlavním centrem je město Žďár nad Sázavou, které má velký význam z hlediska cestovního ruchu a je bohaté na historické památky. Devět Skal, Tisůvka, Čtyři Palice a další skalní útvary jsou přitažlivé pro horolezce. Kouzlo zdejší krajiny bylo zdrojem inspirace pro četné umělce, ať jsou to slavní malíři, sochaři, spisovatelé, básníci nebo hudební skladatelé.

Cílem mé bakalářské práce je sledovat význam vybraných přírodních a společenských atraktivit v produktech cestovního ruchu na území CHKO Žďárské vrchy. To vše z pohledu dopadu cestovního ruchu na ochranu přírody a životního prostředí. Ve své práci jsem se věnoval především dopadem sportů na životní prostředí

a krajinu Žďárských vrchů a také trvale udržitelnému rozvoji cestovního ruchu v CHKO Žďárské vrchy, navrhl jsem možnosti řešení problémů. Zachovat alespoň stávající stav krajiny a životního prostředí je to nejdůležitější, protože Žďárské vrchy jsou jedním z nejhezčích a také nejčistších míst v České republice. Ne nadarmo se jim přezdívá „Zelené srdce České republiky“. A pokud chceme dalším generacím tuto skvostnou přírodu zanechat, musíme o ni také náležitě pečovat a ochraňovat ji.

2. Literární přehled

Cestovní ruch je komplexní společenský jev jako souhrn aktivit účastníků cestovního ruchu, souhrn procesů budování a provozování zařízení se službami pro účastníky cestovního ruchu včetně souhrnu aktivit osob, které tyto služby nabízejí a zajišťují, aktivit spojených s využíváním, rozvojem a ochranou zdrojů pro cestovní ruch, souhrn politických a veřejně – správních aktivit a reakce místní komunity a ekosystémů na uvedené aktivity. (PÁSKOVÁ, M., ZELENKA, J. 2002)

Životním prostředím je vše, co vytváří přirozené podmínky existence organismů včetně člověka a je předpokladem jejich dalšího vývoje. Jeho složkami jsou zejména ovzduší, voda, horniny, půda, organismy, ekosystémy a energie.

(Zákon č. 17/1992 Sb. o životním prostředí)

Ochranou životního prostředí rozumíme činnosti, jimiž se předchází znečišťování nebo poškozování životního prostředí nebo se toto znečišťování či poškozování omezuje a odstraňuje. Zahrnuje ochranu jeho jednotlivých složek, druhů organismů nebo konkrétních ekosystémů a jejich vzájemných vazeb, ale i ochranu životního prostředí jako celku. (BRANIŠ, M. 1999)

Posuzování vlivů na životní prostředí poskytuje orgánům, které jsou příslušné rozhodovat o stavbách, technologiích nebo činnostech, jež mají nebo mohou mít vliv na životní prostředí, odborné podklady pro rozhodování. Jde o institucionalizaci zásady prevence, případně zásady předběžné opatrnosti. (MEZŘÍCKÝ, V. 2005)

Udržitelný rozvoj je takový rozvoj, který současným i budoucím generacím zachová možnost uspokojovat jejich základní životní potřeby a současně nesnižuje rozmanitost přírody a zachovává přirozené funkce ekosystémů.

(PÁSKOVÁ, M., ZELENKA, J. 2002)

Zachování ekologické stability i estetické hodnoty krajiny, a to jak zvláště chráněných území, tak „volné“ krajiny, má a bude mít – zejména v budoucnu – stále větší ekonomický význam jednak pro zemědělství a lesní hospodářství, jednak pro rekreaci, cestovní ruch a rozvoj obcí. (MOLDAN, B. 1997)

3. Metodika práce

Svou bakalářskou práci jsem začal sběrem a studiem odborné literatury, propagačních materiálů a brožurek týkajících se daného tématu. Dále byla důležitá návštěva těch nejvýznamnějších přírodních a kulturních atraktivit ležících na území CHKO Žďárské vrchy. Bylo také nezbytné navštívit Správu CHKO Žďárské vrchy ve Žďáře nad Sázavou, Městský úřad ve Žďáře nad Sázavou, významná města a obce patřící do CHKO Žďárské vrchy a také turistická centra, kde jsem získal mnoho prospektů i odborných publikací, které jsem pak ve své práci použil. Další údaje a informace jsem získal na internetu, ve studovnách, na besedách a dotazováním.

Mnohé cenné informace jsem získal přímo v sídle Správy CHKO Žďárské vrchy ve Žďáře nad Sázavou. Tam mě s ochotou přijali a zodpověděli všechny mé dotazy týkající se Žďárských vrchů. Také jsem se zúčastnil besedy se zástupci Správy CHKO na téma „Ochrana přírody ve Žďárských vrších“, kde jsem získal komplexnější povědomí o jejich činnosti. Na Městském úřadě ve Žďáře nad Sázavou už tak sdílí nebyli, materiálů pro mou práci jsem tam získal velmi málo. Dokonce ani na Odboru životního prostředí mi nebyly žádné použitelné informace poskytnuty. Velmi užitečné byly osobní návštěvy některých významných přírodních i kulturních atraktivit.

4. Vysočina

Vysočina, kraj v samém srdci České republiky, vznikl na základě zákona č. 347/1997 Sb. o vyšších územně – správních celcích. Rozkládá se na pomezí Čech a Moravy a představuje ideální turistický cíl. Zvlněná Českomoravská vrchovina, jádro kraje Vysočina, je protkána stovkami potoků, říček a řek, najdeme zde rozlehlé lesy i malebné louky. K jejímu koloritu neodmyslitelně patří vesnice, osady i samoty, v nichž se dochovala typická venkovská architektura. Dramatičtější scenérie nabízejí některá říční údolí. Vždyť sázavská Stvořidla, údolí horní Svatky či Oslava pod Náměští patří mezi nekrásnější úseky říčních toků v Česku vůbec. [30]

Nejen kulturní, ale především přírodní památky jsou tím nejcenějším, co zdejší region nabízí. Tři kulturní památky jsou zapsány na Seznamu světového dědictví UNESCO (z celkem 12 v České Republice). Jsou to historické jádro města Telče, židovská čtvrť a bazilika sv. Prokopa v Třebíči a poutní kostel sv. Jana Nepomuckého na Zelené hoře ve Žďáře nad Sázavou. Celkem osm výjimečných objektů bylo prohlášeno národní kulturní památkou. V současné době se na území kraje nacházejí dvě chráněné krajinné oblasti – zvláště přitažlivé Žďárské vrchy s nespočetnými skalními útvary, Železné hory a více než 120 zvláště chráněných lokalit.

5. Ochrana přírody v České republice

O ochranu přírody, vydávání příslušných zákonů, norem a ustanovení se stará v České republice Ministerstvo životního prostředí ČR. Dále je to Agentura ochrany přírody a krajiny a její regionální střediska. Ty zabezpečují většinu odborných činností Ministerstva životního prostředí v praxi. Dalšími orgány ochrany přírody jsou krajské úřady, tzv. statutární města a tzv. pověřené obce¹ prostřednictvím svých referátů životního prostředí v obvodu své působnosti. Obce v obvodu své působnosti mohou vyhlášovat památné stromy. Dále jsou to Správy národních parků a chráněných krajinných oblastí v okruhu své působnosti a Česká inspekce životního prostředí. Ta dohlíží, jak jsou dodržovány právní předpisy a rozhodnutí týkající se ochrany přírody a krajiny a může udělovat sankce za jejich nedodržování. Nevyhlašuje žádná chráněná území.

5.1 Ministerstvo životního prostředí

Ministerstvo životního prostředí (MŽP) bylo zřízeno 19. prosince 1989 zákonem ČNR č. 173/1989 Sb. k 1. lednu 1990 jako ústřední orgán státní správy a orgán vrchního dozoru ve věcech životního prostředí.

MŽP je ústředním orgánem státní správy pro ochranu přirozené akumulace vod, ochranu vodních zdrojů a ochranu jakosti podzemních a povrchových vod, ochranu ovzduší, ochranu přírody a krajiny, ochranu zemědělského půdního fondu, pro posuzování vlivů činností a jejich důsledků na životní prostředí, včetně těch, které přesahují hranice státu a jiné.

K zabezpečení a kontrolní činnosti vlády České republiky MŽP koordinuje ve věcech životního prostředí postup všech ministerstev a ostatních ústředních orgánů státní správy České republiky.

5.2 Agentura ochrany přírody a krajiny

Agentura ochrany přírody a krajiny ČR (AOPK ČR) je odbornou institucí státní ochrany přírody a organizační složkou státu zajišťující metodickou, dokumentační, informační, výchovně-vzdělávací, vědeckovýzkumnou a poradenskou činnost v oblasti

¹ Ve smyslu zákona č. 367/1991 Sb. o obcích.

péče o přírodu a krajinu. V roce 1995 ji Ministerstvo životního prostředí zřídilo jako jednu ze dvou nástupnických organizací Českého ústavu ochrany přírody.

Podle rozhodnutí č. 7/95 a 12/95 ministra životního prostředí je základním účelem organizace zabezpečování informačního systému ochrany přírody a zajišťování odborné péče o přírodu a krajinu v České republice. Předmětem činnosti organizace je mimo jiné vedení ústředního seznamu ochrany přírody a centrální dokumentace ochrany přírody, vedení Fondu pozemků ve zvláště chráněných územích, zajišťování inventarizačních průzkumů a plánů péče o chráněná území, odborná, vědeckovýzkumná a znalecká činnost a šíření informací v oblasti ochrany přírody, dále uskutečňování opatření k ochraně přírody, krajiny a přírodního dědictví, mezinárodní spolupráce v ochraně přírody včetně funkce výkonu vědeckého orgánu CITES² a další.

5.3 Správa ochrany přírody

Správa ochrany přírody (SOP) je státní rozpočtová organizace, organizační složka státu. Vznikla 1. března 1995 jako Správa chráněných krajinných oblastí ČR, a to na základě rozhodnutí Ministerstva životního prostředí rozdělením bývalého Českého ústavu ochrany přírody. Správou ochrany přírody se stala 1. května 2004 opatřením Ministerstva životního prostředí č. 1/04, čj. M/200174/04.

Předmětem činnosti SOP je správa a péče o chráněné krajinné oblasti, národní přírodní rezervace, národní přírodní památky, ptačí oblasti a příprava podkladů pro jejich vyhlášení. Zpracovává plány péče CHKO, přírodních rezervací a národních přírodních památek. Mimo jiné pro regionální pracoviště zajišťuje odbornou, metodickou, výchovnou, dokumentační a informační činnost.

Správy CHKO jsou orgánem státní správy a zároveň ve svých územních obvodech plní funkci odborných organizací ochrany přírody. Provádějí zejména potřebné inventarizační přírodovědné průzkumy, dokumentaci a šetření v ochraně přírody, spolupracují s výzkumnými a vědeckými pracovišti, zajišťují strážní, informační a kulturně výchovnou činnost.

Úmluvy o mezinárodním obchodu ohroženými druhy volně žijící fauny a planě rostoucí flóry.

5.3.1 Správa chráněné krajinné oblasti Žďárské vrchy

K zajištění ochrany přírody a krajiny byla ve Žďáře nad Sázavou v roce 1970 zřízena Správa CHKO Žďárské vrchy. Před jejím vznikem zde bylo vyhlášeno 6 zvláště chráněných maloplošných území. V současné době je zachování nejceněnějších přírodních společenstev CHKO zajištěno v síti 49 zvláště chráněných území o celkové rozloze 1301 ha. Ta spolu s dalšími plochami zařazenými v I. zóně odstupňované ochrany přírody tvoří kostru územního systému ekologické stability na 3,1% rozlohy oblasti. Tato území jsou obklopena a propojena II. zónou zvýšeného stupně ochrany přírody, zahrnující přírodně blízké ekosystémy³ s funkcí biokoridorů územního systému ekologické stability, na ploše 30,6% rozlohy oblasti.

Správa CHKO Žďárské vrchy zajišťuje provoz informačního centra Krátká u Sněžného a terénní stanice ochrany přírody Babín, sloužící zejména k mimoškolní výchově mládeže. Návštěvníci oblasti mohou využít vybudovaných naučných stezek ochrany přírody Babín, Žákova hora a Dářko, zpřístupňujících nejceněnější chráněná území, nebo putovat po naučné vlastivědné stezce Krajem Chrudimky, od pramenů Chrudimky až po Sečskou přehradu v sousední CHKO Železné hory.

Každý pracovník ve Správě CHKO Žďárské vrchy má určenou nějakou funkci a zabývá se určitými činnostmi. Je tam vedoucí a zástupce vedoucího, dále činnosti újmy a ochrana lesů, ekologická výchova, stavební činnost, stráž ochrany přírody, informatika, ekonomika, ochrana vod, Natura 2000, zoologie, ochrana zemědělské krajiny, ochrana lesů, informace a podatelna.

Odborná činnost Správy CHKO Žďárské vrchy

Natura 2000

Soustavu Natura 2000 tvoří v České republice ptačí oblasti a evropsky významné lokality. Cílem je ochrana biologické rozmanitosti zachováním nejvhodnějších přírodních lokalit a nejohroženějších druhů rostlin a živočichů v Evropě.

V CHKO Žďárské vrchy bylo do národního seznamu navrženo 14 lokalit pSCI⁴ (pro druhy i stanoviště) a zpracovány podklady pro druhou vlnu navrhování přírodních komplexů.

³ Dle slovníku cizích slov: systémy, v nichž jsou ve vzájemných vztazích všechna společenstva rostlinná i živočišná spolu s komplexem všech fyzikálních a chemických faktorů.

⁴ Území navržená podle směrnice o stanovištích.

Hlavním úkolem bylo předjednání lokalit pSCI soustavy Natura 2000 s vlastníky a obcemi na území CHKO a dále nabyté územní působnosti v krajích Vysočina a Jihočeském v celkovém počtu 55 lokalit. Po vypořádání připomínek byla jedna lokalita zrušena, u 7 lokalit byly upraveny hranice a 2 lokality byly rozděleny. [24]

Péče o genofond⁵

Správa CHKO Žďárské vrchy zajišťuje a realizuje záchranné programy genofundu rostlinstva (hořeček mnohotvarý český a nahořklý, plavuník zploštělý a Zeillerův, sleziník hadcový a chrastavec rolní hadcový) na šesti lokalitách. Dále provádí repartizační projekt střevle potoční – nákup násady 2 000 ks střevle potoční a vypuštění do rybníka Kuře.

Volná krajina

Správa CHKO Žďárské vrchy zajišťuje vysazení celkem 118 stromů a 294 keřů a provádění následné péče o v minulosti vysazené porosty – údržba, sečení a ožínání, ochrana proti okusu, výchovný řez na 120 ks dřevin. Provádí sběr osiva, předosevní přípravu, výsevy a množení šesti druhů rostlin na šesti lokalitách, dále v k.ú. Odranec zajišťuje práce na zachování genofundu rosnatky okrouhlolisté a v k.ú. Budeč výsadbu genofundu jalovce obecného. Provádí úpravy stanovišť hořečků na lokalitách Štří dvůr, V lomech a Malé Dářko, zajišťuje rostlinný materiál v počtu 70-ti kusů odrostků genofondových ovocných dřevin a údržbu památných alejí v Brušovci a Ransku a dalších 13-ti kusů památných stromů.

Info

Správa CHKO Žďárské vrchy navíc vyrábí a instaluje panely pro informační centrum Krátká, zajišťuje zhotovení 52 panelů pro Naučnou stezku Žákova hora – Tisůvka, provádí celkové úpravy 14-ti zastávek a zajišťuje zhotovení 90 ks tabulí památných stromů, dále 145 kusů informačních tabulí a 45 dřevěných sloupků pro zvláště chráněná území, obnovení pruhového vyznačení hranic šesti zvláště chráněných území na lesní půdě v délce 10 500 m.

⁵ Dle slovníku cizích slov: soubor všech živých organismů v určité oblasti.

6. Chráněné krajinné oblasti

Stejně jako ve vyspělých státech světa i v České republice platí určitá zákonná ustanovení na ochranu přírodních a krajinných hodnot. Péčí o Chráněné krajinné oblasti se zde zabývá Správa ochrany přírody. Ochrana přírody byla v České republice právně zakotvena roku 1956 přijetím zákona o ochraně přírody č. 40/1956. V současnosti platí zákon o ochraně přírody a krajiny č. 114/1992 Sb., který vymezuje dva typy ochrany přírody – obecnou a zvláštní. Pod pojmem obecná ochrana přírody se rozumí ochrana prvků územního systému ekologické stability, významných krajinných prvků, živých organismů, ale i jeskyní, paleontologických nálezů i krajiny všeobecně. Zvláštní ochrana přírody zahrnuje celkem šest kategorií chráněných území: národní parky, chráněná krajinná oblast, národní přírodní rezervace, národní přírodní památka a přírodní památka. Uvedu jen několik pojmů, které ve své práci budu používat.

Chráněná krajinná oblast (CHKO) je rozsáhlé území s harmonicky utvářenou krajinou, charakteristicky utvářeným reliéfem, s významným podílem přirozených ekosystémů lesních a trvalých travních porostů, popř. s dochovanými památkami historického osídlení. CHKO jsou vyhlášovány nařízením vlády. K 1.1.2003 bylo v Česku 24 chráněných krajinných oblastí. V terénu jsou označeny zelenými tabulemi a nápisem Chráněná krajinná oblast (a názvem).

Národní přírodní rezervace (NPR) je menší území mimořádných přírodních hodnot, kde na typický reliéf a typickou geologickou stavbu jsou vázány ekosystémy význačné nebo unikátní v národním, popř. mezinárodním měřítku. Území v této kategorii vyhláší Ministerstvo životního prostředí. V terénu jsou označeny zelenou tabulí s velkým státním znakem a nápisem Národní přírodní rezervace

Přírodní rezervace (PR) je menší území se soustředěním přírodních hodnot s ekosystémy typickými a významnými pro danou geografickou oblast. Území v této kategorii vyhláší příslušný krajský úřad nebo správa CHKO v oblasti své působnosti. V terénu jsou označeny zelenou tabulí s malým státním znakem a nápisem Přírodní rezervace.

Národní přírodní památka (NPP) je přírodní útvar menší rozlohy, zejména geologický nebo geomorfologický výtvar, naleziště nerostů, zkamenělin nebo vzácných a ohrožených druhů rostlin a živočichů v částech ekosystémů, s národním i mezinárodním ekologickým, vědeckým či estetickým významem. Území v této

kategorii vyhlašuje Ministerstvo životního prostředí ČR. V terénu jsou vyznačeny zelenou tabulí s velkým státním znakem a nápisem Národní přírodní památka.

Přírodní památka (PP) je přírodní útvar zpravidla menší rozlohy, zejména geologický nebo geomorfologický výtvar či naleziště vzácných přírodnin v částech ekosystémů s místním ekologickým, vědeckým nebo estetickým významem. Území v této kategorii vyhlašuje krajský úřad nebo správa CHKO v obvodu své působnosti. V terénu jsou vyznačeny zelenou tabulí s malým státním znakem a nápisem Přírodní památka. [20]

7. Chráněná krajinná oblast Žďárské vrchy

7.1 Vymezení oblasti

Chráněná krajinná oblast Žďárské vrchy byla vyhlášena výnosem Ministerstva kultury ČSSR č.j. 8908/70-II/2, ze dne 25.5.1970 na území okresů Žďár nad Sázavou, Havlíčkův Brod, Chrudim a Svitavy. Její rozloha činí 70 940 ha (709,4 km²), z toho se cca 465 km² nachází na území okresu Žďár nad Sázavou a část o rozloze cca 250 km² na území okresů Havlíčkův Brod, Chrudim a Svitavy. Hranice této chráněné krajinné oblasti tvoří zhruba čtyřúhelník. 46% území CHKO zaujímají lesy, zastoupené zejména ve vyšší centrální části území, 44% tvoří zemědělský půdní fond, 1,9% vodní plochy, 0,9% zastavěné plochy a 5,5% ostatní plochy. CHKO se rozkládá v nadmořských výškách od 490 metrů do 836,3 metrů (nejvyšší vrchol Devět skal).

Nejsevernější bod oblasti (49°47'17" s.š.; 15°49'21" v.d.) leží u křižovatky ulic na severovýchodním okraji obce Trhová Kamenice. Nejjižnější bod (49°30'50" s.š.; 15°58'04" v.d.) nalezneme v zákrutu říčky Oslavy, 1 km severozápadně od obce Sazomín. Nejzápadnější bod (49°38'50" s.š.; 15°46'17" v.d.) se nachází v zákrutu silnice, 1 km severozápadně od obce Havlíčkova Borová. Nejvýchodnější bod (49°42'19" s.š.; 16°13'42" v.d.) leží na východním okraji obce Jimramov.

7.2 Historie

Na území Českomoravské vrchoviny, Žďárských vrchů a Železných hor docházelo k osidlování již v pravěku. Dokazují to například keltské oppidum v Hradišti u Nasavrk nebo slovanské hradiště v údolí Loučky. Žďárské vrchy představují velmi pěkný příklad ovlivňování krajiny člověkem. Ještě kolem roku 1100 popisuje Kosmas ve své kronice rozsáhlý hraniční hvozd, který se táhne na pomezí Čech a Moravy. Krajina byla v té době zalesněna z více než 90% a tímto pralesem vedlo jen několik stezek. Roku 1252 byl na tzv. Libické stezce založen žďárský klášter, který se stal centrem kolonizace oblasti. Žďářením byla krajina přeměňována pro zemědělské hospodaření. Nejdéle zůstala neosídlena klimaticky drsnější střední část Žďárských vrchů. Trvalá sídla tu byla založena až v 18. století.

V 19. století dochází jako v jiných částech zemí Koruny české k rozvoji průmyslu a obchodu. Je to spojeno také s budováním železničních tratí. V době národního obrození vychází z této oblasti význační buditelé, jako například Karel

Havlíček Borovský. Tvoří zde řada malířů, mezi nimi například Jindřich Prucha, za připomenutí stojí známý cyklus „Kameníček“ Antonína Slavíčka. Z Nového Města na Moravě pocházejí významní sochaři Jan Štursa a Vincenc Makovský.

7.3 Charakteristika krajiny

Oblast je charakterizována pahorkatým reliéfem s mělkými, širšími údolími, s mírnými svahy a se zaoblenými vrcholy. Tyto zaoblené terénní tvary jsou výsledkem milióny let trvající denudace⁶. Nápadným morfologickým znakem zdejší krajiny jsou tzv. kazatelny – žulové skalní útvary, vysoké v průměru asi 20 metrů. Z nich jsou nejznámější Devět skal (nejvyšší vrchol Žďárských vrchů – 836 m.n m.), Malínská skála (812 m.n m.), Čtyři palice (730 m.n m.), Tisůvka (792 m.n m.).

Posláním chráněné krajinné oblasti je zachování harmonicky vyvážené kulturní krajiny s významným zastoupením přirozených ekosystémů. V jejím krajinném rázu, formovaném od středověké kolonizace někdejšího pomezního hvozdu, se pod zalesněnými hřbety Žďárských vrchů prolínají pole a louky s osnovou dřevinné vegetace, malebně začleňující rybníky i venkovské osídlení s prvky horácké lidové architektury. Významným fenoménem chráněného území je voda. K nejcennějším segmentům náleží zejména rašeliniště a další mokřadní společenstva. Typickým krajinným prvkem oblasti jsou rovněž rulové skalní útvary vytvořené na zalesněných hřebetech Žďárských vrchů a mozaika rozptýlené dřevinné vegetace s remízky a kamenicemi.

7.4 Geologický popis

Geologicky patří oblast Žďárských vrchů k různým jednotkám krystalinika. Území je budováno převážně krystalickými horninami (rulami, svory, křemenci), vyskytují se zde i dvojslídne ortoruly, migmatity, fylity s vložkami amfibolitů, pyroxenických křemenců a krystalických vápenců. Na severozápadě území jsou pískovce a slínovce svrchní křídý. V tzv. ranském masívu mezi Starým Ranskem a Havlíčkovou Borovou se vyskytují hadce a hlubinné vyvřeliny - gabra a peridotity. Zvětráváním podložních hornin moldanubika, starých asi miliardu let, vznikly rudy železa, které se zde v minulosti těžily. Převládající ploché tvary představují zbytek zarovnaného povrchu ze starších třetihor, po tektonickém zdvihu v mladších třetihorách

⁶ Dle slovníku cizích slov: odnos, rozrušování a zarovnávaní zemského povrchu působením přírodních sil.

(zhruba před patnáctimiliony lety) se zintenzivnila říční eroze. Vznikl tak pestřejší reliéf zaoblených vrcholů s mírnými svahy a protáhlých hřbetů oddělených rozevřenými údolními. Mrazovým zvětráváním v posledních dobách ledových, tedy přibližně v posledních 200 000 letech, vznikly žulové skály – kazatelny, skaliska, mrazové sruby a sutinové haldy. Tyto skalní formy jsou pro zdejší horstvo tak typické, že pro ně odborná literatura používá označení „žďárský typ reliéfu“. [41]

7.5 Vodstvo

Oblast je významným rozvodím, z něhož část vod odtéká řekami Chrudimkou, Doubravou a Sázavou do Severního moře, část pak Svratkou, Fryšávkou a Oslavou do Černého moře. Lesní porosty spolu s rašeliništi zachycují velké množství srážkové vody a uvolňují ji rovnoměrně. To má příznivý vliv na průtoky řek, které jsou v průběhu roku vyrovnané. Příznivý stav vody je ovlivňován řadou rybníků. Největší z nich jsou rybníky Velké Dářko (205ha), Veselský rybník (70ha) a Matějovský rybník (65ha). Z menších rybníků jsou k rekreačním účelům využívány např. Medlov, Sýkovec a Milovský rybník. Jako důležitá pramenná oblast řeky Sázavy, Chrudimky, Oslavy a Svratky a jejich přítoků byly Žďárské vrchy vyhlášeny v roce 1979 za chráněnou oblast přirozené akumulace vod.

7.6 Fauna a flóra

Žďárské vrchy jsou pozoruhodné z botanického hlediska. Rostliny a jejich seskupení vtiskují této oblasti charakteristický ráz. Vyskytují se zde vzácné a chráněné druhy rostlin, jako je např. vstavač májový, všivec lesní i bahenní, šafrán bělokvětý, měsíčnice vytrvalá, rosnatka okrouhlohlístá, kosatec žlutý, oměj šalamounek, pětiprstka žežulník nebo vemeník dvoulistý.

Celé území je více než z poloviny zalesněno, v současné době zejména smrkovými monokulturami a jen na menších plochách se dochovala přirozená společenstva submontánního a montánního⁷ lesa. Výskyt živočichů je ovlivněn zdejším prostředím (ekologickými podmínkami). Vyskytuje se zde jelení zvěř, rozšířená je srnčí a černá zvěř. Žijí zde kuny, jezevci a bohatá je i avifauna⁸.

⁷ Dle slovníku cizích slov: vegetační stupeň středních vysočin a vrcholy nebo polohy ve vyšších horách.

⁸ Dle slovníku cizích slov: popis ptáčích zvířeny v určité oblasti.

7.7 Přírodní atraktivita

Žďárské vrchy nabízejí nespočet přírodních atraktivit. Je to také to nejvzácnější, co mohou svým návštěvníkům nabídnout. Ty největší a nejvýznamnější památky jsou označeny za zvláště chráněná území. Uvedu zde jen výčet několika z nich, seřazených podle významu ochrany přírody.

7.7.1 NPR Dářko

Na území téměř 65 ha jižně od obce Radostín se rozkládá nejrozsáhlejší rašeliniště Českomoravské vrchoviny. Národní přírodní rezervace Dářko byla vyhlášena roku 1933.

Rašeliniště je typu přechodového vrchoviště, v němž se ojediněle zachovala rašeliništní společenstva s porostem borovice blatky a výskytem řady chráněných a ohrožených druhů rostlin a živočichů. Lze zde najít vzácnou masožravou rostlinu rosnatku okrouhlolistou, zábělník bahenní nebo vrbu rozmarýnolistou. Na rašeliniště je též vázán výskyt řady bezobratlých živočichů, především nekonečné množství motýlích druhů.

Dnešní území rezervace bylo kolem roku 1480 ovlivněno založením rybníka Velké Dářko a haťové cesty procházející po dnešní východní hranici rezervace. Oblast je okrajově zpřístupněna naučnou stezkou ochrany přírody Dářko.

7.7.2 NPR Radostínské rašeliniště

Na plochem rozvodí s rozvětvením vod do řek Sázavy a Doubravy asi 1 km od obce Radostín vzniklo rašeliniště s výměrou asi 35 ha s hloubkou rašelinných vrstev až 3,26 metrů. Území je součástí druhého největšího rašelinného ložiska „Březina“. Ochrana území zde byla zřízena dne 17. června 1987.

Cílem ochrany je zachování význačného ekosystému rašeliniště s charakteristickými společenstvy a výskytem chráněných a ohrožených druhů rostlin a živočichů. Na hlubokých rašelinách roste převážně borovice lesní a její kříženci s borovicí blatkou, smrk ztepilý a bříza pýřitá. Bylo zde zjištěno 350 druhů motýlů, např. modrásek stříbroskvrný nebo okáč stříbrotoký. Nachází se zde vzácná píďalka prameništní. Jen na čtyřech místech Moravy je potvrzen výskyt vážky čárkované a Radostínské rašeliniště je jedním z nich. Hojně jsou zde obojživelníci, zejména ropucha obecná, běžnými druhy plazů jsou ještěrka živorodá a slepýš křehký. Hnízdí zde mimo

jiné datel černý, pušník obecný, bekasina otavní, bramboráček hnědý, pěvuška modrá a ůuhýk obecný.

NPR Radostínské rašeliniště zahrnuje také část rybníka Malé Dářko a kolem jižní hranice rezervace prochází naučná stezka Dářko.

7.7.3 NPR Ransko

Rozsáhlý komplex Ranského masivu se rozkládá na území o výměře 695 ha asi kilometr od obce Žďírec nad Doubravou. Národní přírodní rezervace Nové Ransko byla zřízena dne 27. ledna 1997.

Cílem ochrany je zachování jedinečné mozaiky ekosystémů Ranského masivu se společenstvy prameništích a potočních jasanových olšin, jedlobučin a hadcových borů. V lesních porostech jsou zastoupeny populace borovice lesní, buku, jasanu, olší a smrku. Na jaře na zamokřených místech vykvétají mnohahektarové koberce bledule jarní, dále tu roste řeřišnice trojlistá a lýkovec jedovatý. Vlhčí místa jsou biotopem⁹ čolka horského, skokana hnědého, ropuchy obecné a rosničky zelené. Hnízdí zde jestřáb lesní, sýc rousný, datel černý a další. Lze zde zahlédnout i lasici hranostaj a jezevce lesního.

Východní hranici NPR Ransko kopíruje místní cyklostezka číslo 4122, která vede z Přibyslavi do Krucemburku.

7.7.4 NPR Žákova hora

Původní přírodní rezervace zde byla vyhlášena již v roce 1933. V roce 1990 byla rozšířena na plochu 38,1 ha, v roce 1992 přehlášena jako národní přírodní rezervace Žákova hora.

Žákova hora se vypíná do výšky 810 m.n m. Patří mezi 145 význačných vrchů na území České republiky, na kterých jsou zřízeny trigonometrické body. Do systému je zařazen pod číslem 431 – Žákova hora. Poprvé byla Žákova hora zařazena do měřičské sítě při triangulačních měřeních pro účely katastrálního mapování v roce 1821 – 1864. První mapa, kde byl tento bod vyznačen, je katastrální mapa obce Cikháj z roku 1835. Prales na Žákově hoře je největším a nejzachovalejším zbytkem lesů přirozené skladby nejen ve Žďárských vrších, ale na celé Českomoravské vrchovině. Lesní společenstva patří především ke květnatým bučinám, méně se uplatňují smrkové bučiny, případně

⁹ Dle slovníku cizích slov: životní prostředí určitého organismu na určitém stanovišti.

další lesní typy. Převládající dřevinou je buk lesní, dále javor klen a javor mléč. Na kmenech stromů lze spatřit různé druhy chorošů, vzácný kotrč kadeřavý, v dutinách stromů hnízdí datel černý, strakapoud velký, různé druhy sýkor. O Žákově hoře se zachovala řada pověstí a pověrečných povídek. Tradice „Otvírání studánek“ zde byla obnovena 5. května 1976.

Přes Žákovu horu vede jedna z naučných stezek Tisůvka – Žákova hora – Cikháň, která se tématicky zabývá ochranou přírody.

7.7.5 PR Čtyři palice

Čtyři palice jsou jednou z dominant CHKO Žďárské vrchy. Nachází se na území o rozloze 37,2 ha asi 17 km severovýchodně od města Žďár nad Sázavou. Zajímavá lokalita byla vyhlášena k ochraně v roce 1990, nyní jsou Čtyři palice přírodní rezervací.

Jedná se o skalní útvar, který připomíná čtyři zakleté zkamenělé postavy. Tvoří jej tři mohutné skalní bloky, které dostaly názvy Čtyřpaličatá skála, Děvín a Tvrz, na něž navazuje nižší hřeben Opomenutá. Čtyřpaličatá skála dosahuje délky 50 metrů, výšky stěny až 33 metrů. Podle puklin jsou na jejím vrcholu zformovány čtyři výrazné bloky, lidově nazývané „palice“, které se jmenují Sfinga, Kobyla, Paličák a Bašta. Na temeni stěn jsou vytvořeny tzv. skalní mísy¹⁰. Děvín je se svou výškou 27 metrů druhým nejvyšším skalním blokem, třetí Tvrz měří 25 metrů. Ta se svou základnou souvisí s Čtyřpaličatou a je od ní oddělena Březovým sedlem. Na ně navazuje nižší hřeben Opomenutá, který je 85 metrů dlouhý a 11 metrů vysoký.

Čtyřpaličatá skála je hodně navštěvována a vyhledávána horolezci. Z vrcholu skály je totiž nádherný výhled na velké území Žďárských vrchů, za dobré viditelnosti lze vidět Blatiny, Drátník, Malinskou skálu, Devět skal, Křížánky a další. Horolezectví je povoleno také na západní stěně Tvrze.

Západní hranicí rezervace prochází cyklostezka číslo 4184 a území protíná také zelená a modrá turistická trasa.

7.7.6 PP Devět skal

V lesích 5 km jihovýchodně od Svratky se vypíná do výšky 836 m.n.m. řada skalních bloků nazývaných Devět skal. Jde o nejvyšší vrchol Žďárských vrchů a druhý nejvyšší vrchol Českomoravské vrchoviny (nejvyšší Javořice 837 m. n.m.). Zajímavá

¹⁰ Drobné i rozsáhlejší prohlubeniny na vrcholových plošinách skalních útvarů.

skaliska na nejvyšším vrcholu Žďárských vrchů spolu se zbytkem přirozených smrkových bučin jsou chráněným územím od roku 1976, nyní jako přírodní památka o výměře 3,3 ha.

Skalní komplex vytváří protáhlý oblouk, který je dlouhý téměř 1 200 metrů a zahrnuje řadu menších skalek. Doopravdy není skal devět, ale přes dvacet. Vlastní vrcholové seskupení se člení do dvou skupin skal, mezi kterými je asi 10 metrů široká rozsedlina. Výška bloků dosahuje až 15 metrů a místy jsou zde vytvořeny skalní převisy. Stěny jsou drobně modelovány skalními výklenky a prohlubeninami, na vrcholové plošině lze objevit i skalní mísy. Při úpatí skal jsou nápadné sutě a balvanové proudy. Vrcholová skála (836 metrů) je upravena jako přírodní rozhledna.

Kolem Devíti skal prochází jen turistické trasy - modrá a žlutá, žádná cyklostezka.

7.7.7 PP Milovské perničky

Jednou z typických forem zvětrávání žulových a dalších hornin jsou skalní mísy. Ve Žďárských vrších se místně označují jako perničky, perny nebo pernice. Daly název i některým skupinám skalek v okolí Křižánek na území CHKO Žďárské vrchy. Jednou z nich jsou právě Milovské perničky [20], druhou skupinou Rybenské perničky.

Milovské nebo také Velké perničky se nachází asi 1 km od Čtyř palic, 2 km severovýchodně od Křižánek. Pozoruhodná lokalita o rozloze 10,4 ha byla vyhlášena chráněným přírodním výtvozem v roce 1977, nyní je zařazena v kategorii přírodních památek.

Pod souhrnný název Milovské perničky patří skupiny tří větších a dvou menších rulových skalních bloků. Jejich jména jsou Poradní skála, která je se svou výškou 25 metrů největší a nejmohutnější ze skalních útvarů, Supí hlava, Smrková věž, Cestář a Mohyla. Tak jako u Rybenských perniček i zde jsou na vrcholových plošinách skalní mísky. Těm byly připisovány kultovní funkce. Právě ve skalních mísách byly přinášeny krvavé oběti pohanským bohům. Lze zde nalézt až jedenáct mís o průměru 20 – 87 cm a hloubce 6 – 30 cm.

Protože se ke skalám nedá dojet autem, jsou méně vyhledávány horolezci. Jo to ale také proto, že ne na všech skalách tvořících Milovské perničky je povolena horolezecká činnost a jsou více zarostlé, tudíž méně přístupné. Přes Milovské perničky

prochází modrá turistická trasa a kousek západním směrem vede cyklostezka číslo 4184.

7.8 Kulturní památky

V oblasti se nacházejí také četné kulturní památky. Pozoruhodná je přestavba a dostavba monumentálního areálu bývalého cisterciánského konventu s architektonickým klenotem, kostelem sv. Jana Nepomuckého na Zelené hoře, v duchu barokní gotiky, provedená barokním architektem Janem Blažejem Santinim Aichlem. K tomuto výjimečnému dílu se připojuje řada dalších Santiniho prací na Žďársku. Návštěvníka zámku ve Žďáře nad Sázavou upoutá expozice J. B. Santiniho Aichla a expozice Muzea knihy.

Ve Žďárských vrších lze také najít i památky na osvobozovací boje z let 1943 až 1945 (např. na partyzánskou brigádu M. J. Husa). Součástí krajiny na Žďársku, dotvářející její podobu a půvab, jsou dochované doklady lidového stavitelství - typická lidová architektura. Jedná se jednak o roubené lidové stavby, zejména v horských oblastech (Jimramovsko, severní Novoměstsko) jednak o zděné lidové stavby (Žďársko a část Novoměstska). Přejít od roubené architektury ke zděné představují zděné stavby s dřevěným štítem. Charakter obytných domů dotvářely i hospodářské stavby, špejchárky, stodoly, kůlny, dále stavby provozní a výrobní, kovárny, mlýny apod. Také ostatní charakteristické lidové stavby - zvoničky, boží muka, kříže a plastiky - dokreslují osobitý vzhled vesnic i celkový obraz krajiny.

7.8.1 Žďár nad Sázavou

Osada Žďár vznikla při cisterciánském klášteře založeném roku 1252. O Žďáře jako městečku se poprvé zmiňuje listina z roku 1293. Klášter se svým panstvím se dostal v roce 1588 pod pravomoc olomouckého biskupství, v roce 1606 byl zrušen a přešel přímo do vlastnictví kardinála Františka z Ditrichštejna. Ten v roce 1607 povýšil městečko Žďár na město, udělil mu nová privilegia a nový znak. Ve druhé polovině 19. století se ve městě rychle rozvíjí národní život. Byly založeny první větší podniky, hlavně obuvnické a město získává železniční spojení. V té době vzniká také řada kulturních spolků. Město postihla silně druhá světová válka, kdy bylo poškozeno mnoho domů.

Jádro města s bývalou renesanční radnicí, morovým sloupem a gotickým kostelem sv. Prokopa leží na návrší levého břehu řeky Sázavy. Druhá část města s historickými památkami leží okolo zámku, bývalého kláštera. Žďár nad Sázavou protíná silnice 1. třídy 37, od severu ze směru od Ždírcu nad Doubravou, od jihu ze směru od Křižanova. Město se nachází v CHKO Žďárské vrchy a řadí se mezi nejčistší města České republiky. V současné době se Žďár nad Sázavou rozkládá na území o výměře 3 700 ha, počet obyvatel je 24 000 a průměrný věk je 34 let.¹¹

7.8.2 Zámek Žďár nad Sázavou

Skutečné historické centrum města Žďár nad Sázavou se nachází v areálu bývalého areálu cisterciáckého kláštera, dnešního zámku v majetku Dr. Kinského. V roce 1252 pozvali jeho zakladatelé, pan Boček z Obřan a Smil z Lichtenburka skupinu mnichů z Nepomuku, kterým na výstavbu kláštera darovali pozemky. Největšího rozkvětu dosáhl klášter v první polovině 18. století za řízení opata Václava Vejmluvy. V té době došlo k rozsáhlé barokní přestavbě, kterou řídil architekt J. B. Santini Aichl. Po zániku v roce 1784 byl areál kláštera změněn na hospodářské středisko a zámek.

V současné době zde návštěvník najde vedle Správy hospodářství Dr. Kinského a Správy farnosti několik zajímavých expozic a výstav. Světoznámé je Muzeum knihy, největší toho druhu v Evropě, stálá výstava „300 let klavíru“, expozice ze života architekta Jana Blažeje Santiniho Aichla, Galerie Kinských a další příležitostné výstavy.

V areálu zámku se také nachází konventní kostel Nanebevzetí P. Marie, nejstarší základní škola v regionu, muzeum místního hasičského sboru, kavárna a čajovna. Služby návštěvníkům a vstup do areálu zajišťuje Informační a turistické centrum ITC ŽĎAS zámek. K zámku lze dojet po silnici číslo 37 od Žďáru nad Sázavou směrem na Ždírec nad Doubravou. Před vstupem do areálu je parkoviště.

7.8.3 Poutní kostel sv. Jana Nepomuckého na Zelené hoře

Poutní kostel sv. Jana Nepomuckého na Zelené hoře představuje vyvrcholení tvorby geniálního architekta Jana Blažeje Santiniho Aichla, příslušníka již třetí generace italské umělecké rodiny. Kostel byl vystavěn v letech 1719 – 1722 k uctění památky nového českého světce, Jana z Nepomuku. Nechal jej vybudovat Václav Vejmluva,

¹¹ Zdroj: oficiální stránky města Žďár nad Sázavou www.zdarns.cz

tehdejší opat zdejšího kláštera. Jedná se o nejvýznamnější Santiniho práci v závěru jeho života.

Jako stavební místo byl vybrán strmý vrch nedaleko žďárského kláštera, kterém se později začalo říkat Zelená hora. Ambit okolo chrámu má půdorys deseticípé hvězdy. Chrám je postaven na půdorysu ve tvaru pěticípé hvězdy. Do celého areálu vede pět vchodů, uvnitř chrámu je pět kaplí a pět oltářů. Ve vrcholku kopule je umístěn velký jazyk, symbol sv. Jana Nepomuckého, obklopený kruhem z plamenů, z něhož šlehají paprsky. Celou stavbou se prolínají dva slohy – gotika a baroko, jde tedy o styl barokní gotika. Díky zajímavému umístění oken není v celém kostele tmavý kout. Okna mají tři různé tvary – ve tvaru jazyka, ve tvaru biskupské mitry a v podobě sférického rovnostranného trojúhelníku. Na hlavním oltáři je socha světce stojícího na zeměkouli a opticky stoupajícího vzhůru. Oltáře po stranách kostela jsou zasvěceny čtyřem evangelistům.

Výjimečné hodnoty tohoto poutního kostela vedly k tomu, že v roce 1994 byl zapsán jako první solitérní stavba v českých zemích do seznamu světového kulturního dědictví UNESCO. Hlavní pouť se koná v neděli po svátku sv. Jana Nepomuckého, který připadá na 16. května. Kostel stojí asi 1 kilometr od zámku a vede k němu červená turistická trasa.

7.8.4 Nové Město na Moravě

Město leží v nadmořské výšce 600 metrů na jižní hranici CHKO Žďárské vrchy a bylo založeno v polovině 13. století. Díky tvorbě slavných rodáků, z nichž nejznámější jsou sochaři Jan Štursa a jeho žák Vincenc Májovský, se město pyšní originální sochařskou galerií. Cenná sochařská díla zdobí volná prostranství města i sbírky Horácké galerie a Horáckého muzea. Historické jádro města je prohlášeno městskou památkovou rezervací.

Horácká galerie sídlí v původně renesančním zámku, který byl v polovině 18. století barokně přestavěn a později pseudorenesančně upraven. V galerii probíhají stálé expozice s názvem Sochařská expozice a Sklo, sklo, sklo. Muzejní expozice v Horáckém muzeu jsou umístěny od počátku minulého století v budově bývalé radnice z roku 1555, později barokně přestavěné. Stálé expozice jsou v průběhu roku doplňovány výstavami. Katolický kostel je zasvěcen sv. Kunhutě a upoutává

sgrafitovou výzdobou novoměstského rodáka Karla Němce z let 1928 – 1929. Jeho nejstarší část je gotický presbytář z konce 14. století.

V lyžařském areálu vzdáleném 2 km severozápadně od Nového Města na Moravě se každoročně konají místní, republikové i mezinárodní závody v běhu na lyžích. Nejvýznamnější závod Zlatá lyže je součástí Světového poháru v běhu na lyžích. Dominantou novoměstského areálu je hotel SKI.

Novým Městem na Moravě prochází silnice 1. třídy číslo 19 mezi Žďárem nad Sázavou a Bystřicí nad Pernštejnem, dálkové cyklostezky číslo 19 a 103 a několik turistických tras.

7.8.5 Jimramov

Starobylé městečko se rozkládá v malebném údolí řeky Svatky v nadmořské výšce 495 metrů na samém rozhraní Čech a Moravy na východní hranici CHKO Žďárské vrchy. Jimramov je oblíbeným letním i zimním rekreačním střediskem.

Jimramovský zámek byl renesančně vybudován v roce 1586 a klasicistně byl upravován koncem 18. století. Na zámeckém nádvoří stojí kašna z roku 1809 a sluneční hodiny z roku 1798. K zámku náleží též novogotická hrobka rodu Belcrediů z roku 1869. Dalšími pamětihodnostmi jsou radnice – nejstarší zděný dům v městečku, katolický kostel, evangelický kostel a horní škola. Dále lze obdivovat řadu původně renesančních domů, které dnes tvoří městskou památkovou zónu.

Jimramov leží mezi Novým Městem na Moravě a Poličkou na silnici číslo 360 a mezi Bystřicí nad Pernštejnem a Borovou na silnici číslo 357. Také jím prochází dálková cyklostezka číslo 104 a modrá a červená turistická trasa.

7.8.6 Tři Studně

Obec Tři Studně je vzdálená asi 12 km severovýchodně od Žďáru nad Sázavou. Leží v poměrně velké nadmořské výšce 733 metrů a tato výška určuje drsnější ráz okolní krajiny, který řadí tuto vesnici mezi horské vesnice.

Tři Studně se staly významnou chatovou a rekreační oblastí díky dvěma blízkým rybníkům. Větším je Medlov s rozlohou 22 ha, bližším pak Sykovec, který má rozlohu 14 ha. Kaplička se zvonící byla v obci postavena kolem roku 1880. Před kapličkou se dochoval pěkný železný kříž, vysoký dřevěný kříž stojí u silnice do Fryšavy.

Tři Studně se nacházejí na silnici číslo 353 mezi Fryšavou a Skleným. Obcí také prochází dálková cyklostezka číslo 103 a modrá a zelené turistická trasa.

7.8.7 Veselý Kopec

Asi 5 km západně od Hlinska na západní hranici CHKO Žďárské vrchy se nachází místo zvané Veselý Kopec. Ten je součástí souboru obce Vysočina představující rozsáhlou expozici lidové architektury v přirozeném prostředí Českomoravské vysočiny. Od roku 1972, kdy se pracovníkům památkové péče podařilo zpřístupnit veřejnosti první původní stavby, se tu prezentuje soubor zachráněných stávajících nebo přenesených objektů, včetně jejich vnitřního vybavení. Veselý Kopec byl osidlován pravděpodobně již ve 14. století v souvislosti se sousední osadou Svatý Mikuláš. První podrobnější zpráva je z roku 1653.

Jednotlivé expoziční celky skanzenu se nalézají v několika osadách – Veselý Kopec, Svobodné Hamry, Možděnice a také v samotném Hlinsku. Nejbohatší systém starých usedlostí a domků se však nachází právě na Veselém Kopci. Zde leží stará pasekářská osada volně rozptýlených zemědělských stavení v původním krajinném prostředí, doplněná lidovými technickými památkami na vodní pohon, jako jsou mlýn s varnou povidel, olejna, pila, zařízení na tlučení třísla a jiné. Soubor staveb představuje nelehký život našich předků, ale také jejich životní soběstačnost. Přenesené objekty a expozice v nich přinášejí pro nás velmi cenné, zajímavé a inspirující svědectví o způsobech hospodaření drobných zemědělců od poloviny 19. stol. do poloviny 20. stol.

Najdeme zde také unikátní soubor několika typů staveb. Mezi ně patří především 4 typická stavení pro tuto zeměpisnou oblast. Jsou to dům středního Polabí komorového typu krytý doškem se dvorem dvou nebo trojstranně uspořádaným, poličský dům, horácký dům a dům středočeské pahorkatiny. Poličský dům měl zase dvůr čtyřboký nebo úplně obestavěný. Horácký dům byl roubený, neomazávaný s příslušenstvím pod jednou střechou a dům Středočeské pahorkatiny býval roubený, neomazávaný, přízemní, komorového typu, bílený pouze ve spárách. Tyto čtyři typy lidové architektury, vycházející z přírodních podmínek a životního prostoru daných oblastí, nejvíce ovlivnily tento kraj. Jedná se vlastně o pomezí mezi Vysočinou, východními Čechami a Polabím. Pro návštěvníka se areál skanzenu otevírá vstupem u objektů

obytného domu a hospodářských staveb z 18. století, které zároveň slouží jako pokladna, informace, WC a prodejna suvenýrů i informačních publikací.

Na Veselý Kopec lze dojet autem buď po silnici Žďárec nad Doubravou – Trhová Kamenice nebo Hlinsko – Trhová Kamenice. V obou případech se musí projet obcí Dřevíkov až k parkovišti u Veselého Kopce. Pěšky je možné na Veselý Kopec dojít například podél řeky Chrudimky od Hlinska po zelené turistické trase.

8. Naučné stezky

Aktivní prožitek a získání vztahu k přírodě je základním krokem k respektování hodnot životního prostředí. Nedílnou součástí přírodovědné výchovy, vzdělávání a osvěty jsou naučné stezky, které zprostředkovávají návštěvníkům nejen poučení, ale hlavně přímý kontakt s přírodou. Jsou proto velmi vhodné pro školní výuku a podobné aktivity. Naučné stezky ochrany přírody slouží jako inspirace pro výlety za poznáním a pobavením v přírodě. Slouží k poučení a jako materiál pro školy i pro jednotlivce. Na stezkách najdeme informace o geologii, zoologii, botanice, ale i o historických a kulturních hodnotách. Mnohé stezky spojují přírodovědnou a kulturní náplň a dávají ucelenou představu o vztahu člověka k přírodě a jeho vývoji. Stezky jsou vybaveny naučnými panely. Pro přehlednost jsou stezky seřazeny od severu na jih podle toho, v jaké části CHKO Žďárské vrchy se nacházejí.

8.1 Naučná stezka Krajem Chrudimky

Vlastivědná stezka má celkovou délku 82 km a překonává výškový rozdíl 390 metrů. Podle stezky je nainstalováno 37 informačních tabulí v nejzajímavějších místech, kterými vede. Návštěvníci jsou seznámeni s historií kraje a přírodními zajímavostmi v okolí řeky Chrudimky, kterou stezka kopíruje po turistických trasách. Jenom v CHKO Žďárské vrchy má stezka 14 zastávek a měří 15 km, oblast opouští v Trhové Kamenici na jejím severozápadním cípu a dále pokračuje v CHKO Železné hory.

Naučná stezka začíná u Filipovského pramenu, jednoho z pramenů řeky Chrudimky, severozápadně od Svatoucha. Dále probíhá obcí Kameničky. Nejstarší zprávy o této obci pocházejí ze 14. století. Dalším zastavením na stezce je Vojtěchův kopec s nadmořskou výškou 673 metrů. Čtvrtým zastavením na naučné stezce jsou Kameničky při vstupu do luk a pátým Luční niva Lány. Dalším bodem na naučné stezce je Hamerská vodní nádrž, jedna z nejstarších přehrad se sypanou hrází v Čechách. Byla zbudována v letech 1907 – 1912. Vodní plocha má rozlohu 66 ha. V současné době slouží přehrada vodárenským účelům, vodovod odtud zásobuje značnou část Chrudimska. Z tohoto důvodu je zde zakázáno koupání. Svatojánské Lázně (654 m.n.m.), to je sedmé zastavení na naučné stezce. Léčebné lázně zde byly od 16. do 19. století. Osmým zastavením je město Hlinsko v Čechách. Historie tohoto města sahá až do 12. století. V prostoru mezi bývalou tvrzí a kostelem se zachoval ojedinělý

soubor roubených domků, zvaný Betlém, který je zpřístupněným památkovým celkem. Původní hlinecké muzeum bylo, jako jedno z nejstarších v Čechách, založeno roku 1874. Jsou v něm soustředěny velké sbírky dokladující zdejší kraj. Deváté zastavení má název „Kavánova krajina“. V zátočinách Chrudimky u potoka Slubice zpodobňoval zdejší krajinu v letech 1904 – 1906 a 1908 – 1922 malíř František Kaván. Dále stezka vede kolem Královy pily, vodní pily středověkého původu, která patří k nejcennějším technickým památkám východních Čech. Jedenáctým zastavením je Veselý Kopec, dvanáctým pak Dřevíkovská náves. Osada Dřevíkov byla založena v 16. století a na rázovité návsi je možno vidět původní roubené chalupy, zděné objekty ze 2. poloviny 19. století. Původní domy židů, ve kterých byla synagoga, škola a špitál, byly přestavěny na obytné domy. Třináctým zastavením na naučné stezce jsou Svobodné Hamry. Je to jedno z nejstarších železářských středisek Železných hor, jehož výroba ale zanikla v 17. století. Čtrnáctým a posledním zastavením naučné stezky Krajem Chrudimky na území CHKO Žďárské vrchy jsou Trhovokamenické rybníky. Rybníky Mlýnský a Zadní jsou chráněným nalezištěm pobřežní květeny, vodní květeny a hnízdištěm vodního ptactva. Zadní rybník patří zároveň k nejstarším na Chrudimsku, byl založen v roce 1499.

8.2 Naučná stezka Tisůvka – Žákova hora

Naučná stezka se nachází ve střední části CHKO Žďárské vrchy. Je dlouhá 10 km a je na ni umístěno 12 zastávek s informačními texty na panelech. Návštěvníky provádí přírodou a historií severní části Českomoravské vrchoviny, Žďárskými vrchy s prameništi řek Sázavy a Svratky a rozsáhlými lesy. Původní bukojedlové lesy byly z hospodářských důvodů většinou přeměněny na smrkové porosty. Nejrozsáhlejším a nejznámějším ze zbytků původních porostů je prales na Žákově hoře. Vstup do pralesa mimo cestu a prostor zastávky je však zakázán.

Na naučné stezce leží přírodní památka Tisůvka – Čertův kámen, která je výsledkem mrazového zvětrávání na ortorulovém výchozu v době ledové. Zdejší skalní hradba vznikla následkem souběžného ústupu protilehlých stěn po rozrušování horniny mrazem. Tvoří se tak protilehlé mrazové sruby, které pozvolna postupují proti sobě.

Řeka Svratka pramení mezi Žákovou horou a Křivým javorem z několika zdrojnic. Celková plocha povodí činí 1728,9 km², na území Žďárských vrchů 290 km², kde je z 90% pokryto lesy. Celková délka toku je 172,4 km, po Jimramov, kde opouští

Žďárské vrchy, má délku 39,7 km. Horní tok Svatky protéká hlubokými a široce rozevřenými údolními, řečiště jsou zaplněna balvany nebo hrubým šterkem a kameny, s doprovodnou břehovou zelení.

Kuriozitou je na naučné stezce tzv. Sražená voda na Prostředním kopci s nadmořskou výškou 719 metrů. Umělý příkop zde spojuje od roku 1838 zdrojnice Svatky a Sázavy a lze jím nadlepšovat vodní poměry v jednotlivých tocích. Zdrojnice Svatky je převážně vedena do Sázavy, proto „sražená voda“, o níž je Morava okradena. Vodní dílo je tu dnes obnoveno na principu dvou stavidel.

Obec Cikháň je příklad drobné vsi, hospodářsky založené na lesním bohatství blízkého okolí. Dodnes si zachovává své původní charakteristické uspořádání. Mlýn z roku 1848 je technickou památkou. Dalšími památkami jsou v obci Cikháň kamenná zvonička z roku 1861, velký železný kříž u silnice a několik lidových staveb.

8.3 Naučná stezka Dářko

Naučná trasa v délce 12 km prochází vesměs lesními úseky kolem rybníka Velké Dářko. Stezka má 15 zastávek s informačními panely, které obsahují popis jednotlivých míst, doprovodné ilustrace, popřípadě mapky. Na stezce jsou zřízeny můstky, haťové přechody a ornitologická pozorovatelná. Je určena především pěším turistům, není vhodná pro cykloturisty. Některé úseky mohou být při vyšší hladině vody zamokřené.

Stezka má začátek u obce Karlov v podobě brány bývalé jelení obory. Prvním zastavením na naučné stezce je rybník Velké Dářko, největší rybník Českomoravské vrchoviny. Druhé zastavení má název „Ptactvo rybníka a okolních lesů“. Vodní plocha rybníka s pobřežními rákosinami je hnízdištěm řady druhů vodního ptactva, které lze zahlédnout z ornitologické pozorovatelný. Třetí zastavení s názvem „Vodohospodářský význam oblasti“ informuje o tom, že Žďárské vrchy leží na hlavní evropské rozvodnici mezi Severním a Černým mořem a jsou významnou pramennou oblastí několika řek. „Tajga Žďárských vrchů“, název čtvrtého zastavení na stezce. Jsou zde totiž vytvořeny rašeliniště vtiskující tomuto území charakteristický ráz, který v mnohém připomíná severskou tajgu. Na pátém, šestém a sedmém zastavení se návštěvníci seznamují s významem rašeliny. Dříve byla dobývána jako palivo, dnes je těžba zakázána a je domovem pro mnoho druhů živočichů. Žijí tu čolek horský, ropucha obecná, několik druhů skokanů, slepýš křehký, ještěrka živorodá či zmije obecná. Osmé zastavení „Zemědělské hospodářství“ se věnuje zemědělství v krajině. Drsné klima a nepříznivé

půdní poměry umožňovaly po staletí jen skromnou obživu, změny ve struktuře zemědělství měly ovšem negativní dopad na krajinu a životní prostředí. Devátá zastávka na naučné stezce se věnuje obci Radostín, která byla od svého založení na přelomu 13. a 14. století ryze zemědělská. Dnes je zde zachována řada chalup s prvky horácké lidové architektury. Desáté zastavení informuje o geologické stavbě území, jedenácté pak o NPR Dářko. Dvanácté a třinácté se věnuje lesnímu hospodářství v oblasti a péči o jelení zvěř. Čtrnáctá zastávka se všeobecně zabývá CHKO Žďárské vrchy a patnáctá rekreací na rybníku Velké Dářko.

8.4 Naučná stezka Babín

Okruh v délce 5,5 km vede po březích dvou rybníků – Babína a Matějovského. Na trase je 10 zastávek, přičemž na každé zastávce je panel s vysvětlujícím textem, resp. obrázky. Stezka seznamuje návštěvníky s faunou a flórou vázanou na okolí těchto dvou rybníků, je zde zřízena ornitologická pozorovatelna a také haťové přechody.

Úvodní panel je upevněn na zdi terénní stanice Správy CHKO Žďárské vrchy. První zastávkou je území, kde v letech 1958 až 1970 probíhala těžba rašeliny. Po odvodnění původního rašeliniště ale došlo ke změně rostlinstva a živočišstva. Žije zde ondatra pižmová. Druhým zastavením je „Zátoka rybníka“. Ta je příkladem tzv. ekotonu¹², v tomto případě mezi suchozemským a vodním. Tuto okrajovou vodu vyhledávají především potápky a volavky. Na třetí zastávce „Vodní hladina“ je vybudována pozorovatelna ptactva. Panely zde seznamují s chováním vodních ptáků. Čtvrtá zastávka je u podmáčené zrašelinělé louky s mechy, ostřicemi a sítinami. Pátá zastávka „Pobřežní dřeviny“ ukazuje, jaké druhy ptáků žijí v jednotlivých patrech lesa (mechové, keřové, stromové). „Rákosiny“, šesté zastavení na naučné stezce ukazuje, jak porost rákosu tvoří v okrajových částech rybníků filtr zachycující splachy živin z okolních zemědělských ploch. Na panelu sedmého zastavení „Malé rybníčky“ seznamuje graf návštěvníka s ekosystémem rybníka. Osmé zastavení „Hráz rybníka“ ukazuje, že na Matějovském rybníce bylo vybudováno 11 umělých ostrůvků pro zlepšení hnízdění vodních ptáků, jako jsou kulíci říční nebo konipasi horští. V rybníce jsou chovány převážně tržní druhy ryb. Na devátém zastavení „Les“ je možné se seznámit s činností datla černého v lese. Stezka se končí u Babínského rybníka, který je malou botanickou zahradou. Zde se nachází veškeré typické prvky žďárské flóry.

¹² Dle slovníku cizích slov: hraniční část mezi dvěma biocenózami.

9. Sport na Žďárských vrších

Sport má na Žďársku a vůbec na Vysočině velkou tradici. Jsou zde z hlediska rozmanitého reliéfu i vyšší nadmořské výšky výborné podmínky pro letní i zimní sporty. V krajině je mnoho značených turistických tras a cyklostezek, rybníků ke koupání. V zimě mohou návštěvníci na Žďársku využít několika sjezdovek nebo se proběhnout na běžkách po desítkách kilometrech upravovaných běžeckých tratích.

Problémem ovšem zůstává ochrana místní přírody. Příslušné zákony a vyhlášky stanoví stupně ochrany pro každou kategorii – co je a není dovoleno apod. Běžný, odpovědně a k přírodě ohleduplně se chovající návštěvník si však nemusí dělat žádné velké starosti s pohybem v národních parcích a chráněných krajinných oblastech. Přesto samozřejmě v těchto oblastech platí pro návštěvníky některá omezení, která se však týkají hlavně stavebnictví, lesnictví, myslivosti, rybářství a různého podnikání. Turisté a rekreaanti nesmějí na území NP a CHKO pouze tábořit a rozdělávat oheň mimo místa k tomu vyhrazená se souhlasem orgánů ochrany přírody, pořádat hromadné sportovní, turistické a jiné veřejné akce mimo místa vyhrazená se souhlasem orgánů ochrany přírody, dále provozovat horolezectví a paragliding mimo místa vyhrazená se souhlasem orgánů ochrany přírody, sbírat rostliny (kromě lesních plodů), odchytávat živočichy a měnit dochované přírodní prostředí. Zvláštní ustanovení platí navíc pro I. zóny NP a CHKO. Zde je povolen pohyb návštěvníků pouze po značených turistických trasách, vstup do terénu mimo tyto komunikace je zakázán.

Péčí o les, o obnovu a zachování lesa se zabývá zákon č. 289/1995 Sb. o lesích. V lesích je dle tohoto zákona § 20 odstavec 1 zakázáno mimo jiné rušit ticho a klid, jezdit a stát s motorovými vozidly, mimo lesní cesty jezdit na kole, na koni, na lyžích nebo na saních a znečišťovat les odpady a odpadky. Podle zákona může uložit orgán státní správy lesů pokutu až do výše 5 000 Kč, při znečišťování lesa odpady a odpadky až do výše 15 000 Kč.

9.1 Cykloturistika

První kroky k rozvoji cykloturistiky na Vysočině byla zrealizovány v letech 1994 – 1995 v rámci projektu s holandskými partnery. Jedním z výsledků projektu bylo zmapování regionu pro cykloturistiku a vytvoření brožury s návrhem tras vhodných pro cykloturistiku. V CHKO Žďárské vrchy se v posledních letech cykloturistika velmi rozvíjí. Lze říci, že se ze všech forem turistiky rozvíjí nejrychleji. Prakticky

bezproblémová z hlediska ochrany přírody je však jenom cyklistika na silnicích a veřejně přístupných komunikacích. Problém spočívá především v trasách vedoucích v lesích a po nezpevněných cestách. V lesích je rychle jezdicími cyklisty rušena zvěř, ve svažitém terénu dochází zejména za mokra k mnohonásobně většímu poškození vegetace a narušení půdního krytu s následnou erozí, než u pěší formy turistiky. Správa CHKO Žďárské vrchy vítá aktivitu Klubu českých turistů, kteří po projednání se správci území značí pro cyklisty trasy po silnicích i lehčím terénem, neboť jsou vedeny tak, aby nedocházelo k rušení zvěře ani poškození přírodního prostředí.

Ovšem vzrůstající množství cyklistů na silnicích, lesních cestách a pěšinách se musí zákonitě odrazit i ve vzniku problémů ve vztazích k ostatním uživatelům těchto komunikací. Pěší turisté si stěžují na cyklisty, že ke své aktivitě využívají pěších tras, svou agresivní jízdu ohrožují je i jejich děti na výletě a ničí povrch cest. Cyklisté zase kritizují pěší turisty, že nejsou ochotni jim uvolnit cestu atd. Všichni ale mají právo veřejné komunikace užívat. Přitom mnohdy stačí jen být tolerantní a nedívat se na problém sobecky. K tomu všemu se ještě přidávají majitelé nebo správci pozemků, kterým vadí, že cyklostezka vede přes jejich pozemek a cyklisté jej ničí. Podle vyjádření jednoho z pracovníků Správy CHKO mají správci malou pravomoc a nesnaží se vyvolávat konflikty, spíše kontrolují dodržování předpisů a ustanovení.

Na území CHKO vede několik velice pěkných cyklostezek, nejen místních, ale také dálkových. Uvedu zde jen několik z místních, těch nejzajímavějších, seřazených podle obtížnosti. Místní cyklostezky mají značení shodné se značením celostátní sítě cyklotras. Značky jsou ve žlutém provedení s černou symbolikou (číslo trasy, směr a počet kilometrů).

9.1.1 Místní cyklostezky

Okolo Velkého Dářka

Cyklostezka je velmi náročná, kopcovitá. Je vhodná pro trekkingová a horská kola, většinou vede po lesních cestách. Trasa měří 45,0 km. Nejnížší bod je 500 m.n.m., nejvyšší pak 660 m.n.m.

Cyklostezka začíná ve Žďáře nad Sázavou, přesněji u zámku a pokračuje kolem Pílské nádrže. Jde o rekreační vodní nádrž severně od Žďáru nad Sázavou s možnostmi koupání, vodních sportů, kempování a občerstvení. Stezka dále vede do Polničky, obce na severním okraji Pílské nádrže. V Polničce se zachovaly některé lidové stavby,

na štítu jedné z nich lze přechíst letopočet 1746. Na návsi stojí kaplička s věžičkou. Zachovaly se tu i poslední pozůstatky tvrze, která byla uváděna v roce 1616. V jižní části obce je v činnosti kamenolom. Cyklostezka pokračuje téměř celou dobu do kopce kolem několika rybníků – Stříbrný, Kamenný, Železný, Nový a Velké Dářko až do Škrdlovic. Rekreační obec je známa výrobou hutního skla. Část Velkého Dářka je chráněna v NPR Dářko, zbytek slouží k rekreaci, je zde možnost koupání v tmavé rašelinné vodě, windsurfingu a plachtění. Poté se cyklostezka stáčí na severovýchod a pokračuje přes NPR Radostínské rašeliniště do Radostína. V obci se zachovaly chalupy horácké lidové architektury. Památkou je krásný železný kříž na počátku obce směrem od Vojnova Městce. Z Radostína vede cyklostezka na severovýchod kolem rybníka Řeka, který také slouží k rekreaci, až do obce Staré Ransko. Zde se stezka otáčí na jihozápad a pokračuje zalesněnou krajinou kolem chráněného území Ranská jezírka do Račina a dále kolem chráněného území Mlýnský potok – Uhlířky až do Velké Losenice. V této obci je gotický kostel s malbami podle předloh Mikoláše Alše, barokní kostnice a Boží muka. Ve Velkých Losenicích cyklostezka uhýbá na jihovýchod a vede přes Hamry nad Sázavou, kde je jeden z nejstarších hamrů v oblasti Žďárských vrchů, zpět do Žďáru nad Sázavou.

Cestou skaláků

Tato cyklotrasa je středně náročná a je vhodná zejména pro trekkingová kola. Místy stezka zdolává velká převýšení, největší je z Nového Města na Moravě až do obce Studnice. Zde je nutno překonat výškový rozdíl téměř 185 metrů. Celková délka je 32,0 km. Nejnižší bod je 600 m. n m., nejvyšší 780 m.n m.

Cyklostezka začíná v Novém Městě na Moravě a pokračuje severním směrem do Maršovic. Zde stojí barokně upravená renesanční stavba Maršovská rychta, kde žil hudební skladatel Jaroslav Křička s bratrem, básníkem Petrem Kříčkou, inspirovaným Vysočinou ke sbírce básní. Asi po třech kilometrech cyklostezka prochází Studnicemi, vsí s největší nadmořskou výškou na Českomoravské vrchovině (784 m.n m.). Za pěkného počasí jsou zde nádherné výhledy na Žďárské vrchy. Cyklostezka se poté stáčí na severovýchod a vede kolem Pasecké skály, vrchu s vrcholovými skalami Pernštejn, Pecen a Vyhlídka. Jde o chráněný přírodní výtvar. Přes Kuklík, ves s rázovitými chalupami, se stezka dostane až do obce Krátká, kde lze obdivovat soubor lidových staveb Horácka a výhled na slatinná loka směrem ke Kadovu. Další zastávkou na této cyklostezce je osada Blatiny, původně založena jako dřevařská. Blatiny často

inspirovaly malíře Josefa Jambora. Po dvou kilometrech stezka vede kolem Milovského rybníka, který byl založený v roce 1610, je střediskem rekreace a také východištěm na okolní skalnaté vrcholy. Zde se cyklostezka prudce stáčí na jih a vede kolem Dráteníček, skalou s nepravými jeskyněmi nad obcí Blatiny. Přes obec Samotín s roubenými chalupami horáckého typu a obec Kadov se stezka dostane až do Fryšavy. Horská ves se nachází mezi nejvyššími hřebeny Žďárských vrchů a oblastí rybníků u Tří Studní – Medlova a Sykovce. Tyto rybníky jsou hojně využívány pro rekreační účely, na okolních rašelinných loukách rostou vzácné a chráněné rostliny, například rosnatka okrouhlostá. V této oblasti je také mnoho ubytovacích zařízení. Přes obec Rokyto a Maršovice se cyklostezka vrací zpět do Nového Města na Moravě.

Za tradiční Vysočínskou architekturou a řemesly

Tato cyklostezka je dlouhá 35,5 km. Je lehce až středně obtížná a vhodná pro silniční a trekkingová kola. Nejnižší bod je 550 m. n m., nejvyšší 700 m. n m.

Trasa začíná v Hlinsku, na severním okraji CHKO Žďárské vrchy. Pohorské město na řece Chrudimce je místem nálezů antických mincí. Je zde rodný domek sochaře Karla Lidického, původně gotický, dnes barokní kostel, barokní radnice a jedno z nejstarších českých muzeí, založené roku 1874. Cyklostezka vede na severovýchod přes obec Srní a 3 km běží souběžně s jihozápadní a jižní hranicí CHKO Železné hory. Svobodné Hamry jsou další obcí na cyklotrase. Původně osada řemeslníků patří k souboru lidových staveb a řemesel na Vysočině. Stojí zde pozdně renesanční zámek, místo pobytu malířů Františka Kavána a Gustava Macouna. V obci se také odehrávaly Raisovy povídky. Jižně od Svobodných Hamrů leží obec Dřevíkov a také skanzen Veselý kopec, kde jsou jak původní, tak dovezené vysočínské stavby, zejména zemědělské a řemeslnické usedlosti. Cyklostezka stále vede na jih přes obec Všeradov, kolem rybníka Januš, který je využíván k rekreačním účelům, rybníka Jordán, přes další obce Chlum a Košínov. Zde se cyklotrasa stáčí směrem na východ a vede zalesněnou oblastí kolem Vortovského vrchu (706 m.n m.), který obchází zprava. Zde se cyklostezka obrací na sever a přes obce Hamry a Blatno, okrajovou část Hlinska, se vrací zpět do Hlinska.

9.1.2 Dálkové cyklostezky

Přes území CHKO Žďárské vrchy prochází dálková cyklostezka číslo 1, tzv. „Pražská cesta“. Začíná v Brně a vede přes Tišnov, Bystřici nad Pernštejnem, Hlinsko, Čáslav a Kutnou Horu do Prahy. Území CHKO protíná od obce Lísek a pokračuje severozápadním směrem přes Kadov, Herálec a Vortovou do Hlinska a dále do Prahy. Délka úseku je cca 30 km, cyklostezka je zde obtížná, kopcovitá.

Cyklotrasa číslo 16, tzv. „Českomoravská“, spojuje Dačice se Žamberkem. Na území CHKO vstupuje v obci Malá Losenice a pokračuje přes obec Vepřová, Radostín a Vojnův Městec dále na sever do Hlinska. Délka úseku je zde cca 20 km a cyklotrasa je středně obtížná.

„Posázavská trasa“ číslo 19, spojující Davle s obcí Lísek, má na území CHKO dvě části. První část trasy je mezi obcí Sázava a Žďárem nad Sázavou (délka 8,4 km), druhá část vede mezi Novým Městem na Moravě a obcí Lísek (délka 10,6 km), kde také končí. Celkem měří trasa na území CHKO cca 19 km a její obtížnost je střední.

Čtvrtou dálkovou cyklostezkou vedoucí přes území CHKO je trasa Jeseník – Znojmo. Její vstupní branou do oblasti je Nové Město na Moravě. Dále pokračuje pod číslem 103 na sever přes Vlachovice, kolem rybníka Sykovec, dále přes Tři Studně a Fryšavu do Kadova, kde se kříží s „Pražskou cestou“. Zde trasa mění číslo na 104 a pokračuje východním směrem přes Krátkou, Sněžné do Jimramova, kde území CHKO opouští. Úsek měří 28 km a trasa je středně obtížná až obtížná, vede kopcovitým terénem.

9.2 Pěší turistika

V CHKO Žďárské vrchy má pěší turistika velkou tradici. Celá oblast je protkána desítkami značených turistických tras, které vedou od západu na východ a od severu na jih. V krajině je více než 900 km značených cest, několik set textačních míst se směrovkami a řada stojanů s mapami. O údržbu a obnovu této sítě se stará skupina dobrovolných značkařů. Trasy značených turistických cest jsou vedeny tak, aby procházejícím ukázaly co nejvíce zajímavostí v krajině, ať už se jedná o výtvary přírodní nebo kulturní. Najdeme zde žluté, zelené, modré i červené turistické značení. Protože je zde turistických tras opravdu hodně, uvedu zde jen ty nejvýznamnější a nejdůležitější.

Podobně jako u cyklistiky, také v pěší turistice dochází k problémům s ochranou přírody, i když ne v takové míře. Pěší turisté nedevastují cesty tolik, jako cyklisté. Na druhou stranu ale mohou vstupovat do míst, kam je vstup zakázán a kam by se cyklista s kolem vůbec nedostal. Problémem je kupříkladu opouštění cest, i když je to zakázáno, v důsledku zkracování si cesty. Nejen, že může být plašena lesní zvěř, ale navíc na prudkých svazích vzniká vodní eroze. V CHKO jsou návštěvníci zvlášť upozorňováni na to, aby neopouštěli značené cesty. Pokud se totiž pohybují mimo, způsobují sešlap vegetace. Pokud je počet lidí příliš velký, mohou dokonce způsobit její nevratnou destrukci.

9.2.1 Turistické trasy

Místní turistické trasy propojují nejzajímavější místa v CHKO Žďárské vrchy. Lze na nich navštívit jak přírodní atraktivity – NPR, PP, skalní útvary, rybníky atd., tak kulturní atraktivity – města, zámek, kostely atd., které celá oblast nabízí.

Červená turistická trasa vstupuje na území CHKO Žďárské vrchy v obci Velké Losenice na jižní hranici CHKO. Dále pokračuje kolem PP Rozštípená skála (560 m. n. m.). Jde o chráněný geomorfologický skalní, který mohl být podle některých domněnek roztrhnut při zemětřesení počátkem srpna 1328. Přes Hamry nad Sázavou se stezka dostane až do Žďáru nad Sázavou, kde se obrací na sever a podél řeky Sázavy, Bránského rybníka a zámku Žďár nad Sázavou se dostává k Pílské nádrži. Zde se napojuje cyklostezka „Okolo Velkého Dářka“ a společně vedou přes Polničku kolem Velkého Dářka až do Škrdlovic, kde se rozdělují. Červená trasa vede dále na východ přes Žákovu horu, PP Lisovská skála (808 m. n. m.), PP Malínská skála (811 m. n. m.) a PP Dráteníčky (775 m. n. m.) do Sněžného a dále do Jimramova, kde území CHKO opouští. Na této turistické trase lze spatřit velké množství památek, jak přírodních, tak kulturních. Je zde také možnost koupání v Pílské nádrži a ve Velkém Dárku.

Velmi významnou turistickou trasou, která protíná CHKO od jihu na sever, je „Cesta Karla Havlíčka Borovského“. Tato červeně značená turistická trasa spojuje Havlíčkovu rodinu Havlíčkovu Borovou s Havlíčkovým Brodem. Od Havlíčkovy Borové pokračuje na sever kolem Ranského rybníka a rybníka Řeka, kde je možnost koupání. Přes Krucemburk, Chlum a Studnice se dostává do Hlinska, kde opouští CHKO. Pojmenování této cesty Havlíčkovým jménem vzdává jeho rodný kraj hold svému rodákovi, významnému spisovateli a politikovi 19. století.

„Cesta partyzánské brigády Mistra Jana Husa“, to je modře značená turistická trasa vedoucí od partyzánského památníku, cca 4 km severozápadně po modré značce od obce Tři Studně. Trasa pokračuje přes obec Cikháj a kolem dalšího památníku partyzánské brigády Mistra Jana Husa dále na západ až do Vojnova Městce, kde končí. Památníky na trase připomínají činnost brigády koncem 2. světové války.

9.3 Horolezectví

Sportem provozovaným v nejcennějších územích CHKO je horolezectví. Horolezecká činnost v CHKO Žďárské vrchy je povolena na základě rozhodnutí Správy CHKO Žďárské vrchy za podmínek dohodnutých se zástupci místních oddílů Českého horolezeckého svazu. Správa CHKO komunikuje se svazy prostřednictvím jednoho delegáta. Před pořádáním horolezecké akce je třeba vždy se domluvit se Správou CHKO Žďárské vrchy, potažmo k tomu zmocněným delegátem. Někteří známí organizátoři horolezeckých akcí mají dobrý statut a proto stačí jen požádat o povolení k provozování horolezectví. K objevení zdejších skalních útvarů pro horolezecký sport došlo po roce 1940. Velkým propagátorem, zakladatelem horolezectví na Českomoravské vrchovině a dlouholetým aktivním horolezcem je Aleš Zavadil, učitel z Nového Města na Moravě.

Nevyhraněný názor, a to i mezi horolezci, je v otázce používání magnezia, které slouží lezcům k vysušení prstů a pomáhá jim zdolávání náročnějších cesty. I přes snahu prokazovat neškodnost této horolezecké pomůcky je zřejmé, že magnezium mění chemizmus skály a při nadměrném používání znečišťuje skalní útvary. Proto je jeho používání na skalách Žďárských vrchů zakázáno. Při lezení v CHKO Žďárské vrchy je dále zakázáno jakýmkoliv způsobem měnit povrch skály (sekání stupů, chytů atd.), přidávat postupové jistící prostředky poškozující skálu (doskobování atd.), ubírat, přemísťovat nebo přidávat fixní jištění a při výstupu používat stoupací železa a cepíny.

Co se týká fixního jištění, musí odpovídat požadavkům dlouhodobé životnosti a způsob osazení musí zajišťovat jeho maximální spolehlivost. Zjistí – li lezec, že některé fixní jištění je nespolehlivé, má povinnost vyrozumět Vrcholovou komisi. Za spolehlivost fixního jištění je zodpovědný lezec, který je osadil.

Dále jsou zakázány prvovýstupy, které by svým fixním jištěním snížily hodnotu nebo změnily charakter sousedních cest. Navíc je fixní jištění třeba použít v přiměřené míře s přihlédnutím k možnostem přírodního jištění a charakteru cesty.

Negativně působí také horolezectví na cenné druhy rostlin a malé živočichy sešlapem. Sešlap povrchu skalních útvarů způsobuje, že jsou z něj postupně vytlačeny ty druhy rostlin, které jsou citlivé na dotyk. Vedle poškození rostlin může sešlap otevřít i cestu k erozi půdy. Mohou být také rušeni hnízdící ptáci, velmi vnímaví na rušení způsobené přítomností člověka jsou také plazi žijící ve skalách. Tento problém je v CHKO Žďárské vrchy dobře ošetřen. K horolezectví jsou povoleny jen určité lokality a v období hnízdění ptáků jsou výstupy na skály zakázány.

9.3.1 Horolezecké terény

K nejvíce využívaným terénům patří Drátník a Čtyři palice, bez omezení je možno lézt na Vávrově skalce, Rozštípené skále a na některých útvarech Devíti skal, Malínské skály a Milovských Perníček. V době hnízdění ptactva, tj. od 1. března do 15. července, je zakázáno lezení na některých stěnách Pasecké skály, na Bílé skále, Ostré, Uhlíři, Zkameněném zámku, Pivovaru, Rybenských perníček, Štarkově, Bohdalci a Tisůvce. Sestup z těchto skal s výjimkou Rybenských perníček je povolen pouze sláněním. Na ostatních skalních útvarech je horolezecká činnost zakázána. Nové cesty a terény se v CHKO Žďárské vrchy již nebudou vyhledávat.

Nejlepší přístup ke skalním útvarům, kde je možno provozovat horolezeckou činnost, je autobusem ze Žďáru nad Sázavou nebo z Nového Města na Moravě. Místní autobusové spoje jezdí několikrát denně v pracovní i nepracovní dny. Vhodnými autobusovými zastávkami pro nejbližší přístup ke skalám jsou Sněžné, Blatiny, Milovy, Moravské Křižánky a Svratka.

9.4 Koupání

Problémem v posledních letech nejen na území CHKO Žďárské vrchy, ale v celé České republice, je stále horší kvalita vody v rybnících a nádržích. Je to dáno znečišťováním životního prostředí používáním chemických látek v zemědělství, průmyslovou výrobou a také stále se rozvíjejícím a vzrůstajícím cestovním ruchem. Ovšem nejde jen o znečištění vody jako takové, jde zde také o všechny živé organismy, kteří ve vodě žijí.

Co se týče například windsurfingu a jachtingu, který lze na většině rybníků v CHKO Žďárské vrchy provozovat, tak z hlediska ochrany životního prostředí se tyto dva sporty liší svými prostorovými požadavky. Windsurfing může startovat i z mělké

vody a ke svému provozu potřebuje pouze jednoduché sportovní zařízení umístěné někde na trávníku blízko vodní hladiny. Naproti tomu jachty vyžadují startovací a přistávací prostor s dostatečnou hloubkou vody a podle velikosti lodi i kotviště a loděnici. Surfaři naopak mohou způsobit větší stres zvířecím a rostlinným společenstvům než jachtaři, protože mohou vjet do mělké vody, zatímco jachty jsou schopny se pohybovat jen v hlubší vodě. To má za následek rušení vodních ptáků žijících v pobřežních mělčinách nebo poškození cenné pobřežní vegetace jako je rákosí či plovoucí rostliny. Používání motorových člunů je naštěstí na všech rybnících CHKO Žďárské vrchy zakázáno a proto by nemělo dojít ke znečištění například uniklým olejem, palivem či jinými nebezpečnými látkami.

Krajská hygienická stanice kraje Vysočina provádí každoročně měření kvality vody ve vybraných rybnících po celé Vysočině. Na Žďársku to byly v roce 2005 rybníky Velké Dářko, Medlov, Sykovec a Pilská nádrž. Na Sykovci byla dokonce 30. června a 8. září vyhlášena voda nevhodná ke koupání. Na ostatních sledovaných rybnících byly nalezeny v některém letním období v důsledku tepla sinice a jakost vody byla zhoršená.¹³

Dalším problémem a to nejen v Chráněných krajinných oblastech jsou odpady a odpadky, které vyprodukuje návštěvníci rybníků, nádrží a k nim přilehlých kempů.

9.4.1 Rybníky

Mezi nejčastější formy odpočinku patří letní pobyty u rybníků Velké Dářko, Řeka, Jánuš, Sykovec, Medlov, Milovský nebo u Pilské nádrže.

Velké Dářko je se svou rozlohou 206 ha největším rybníkem na Českomoravské vrchovině. Leží v nadmořské výšce 615 metrů. V roce 1480 vykoupili tehdejší pán na Polné, Viktorín z Kunštátu a vévoda Müstenberský, syn krále Jiřího z Poděbrad, od žďárského kláštera velký bažinatý les Dářko. Ten nechali vymýtit a proměnili jej v rybník. V minulosti sloužil rybník k zadržování vody pro pohon hamrů, pil a mlýnů na horním toku Sázavy a také pro chov ryb. V polovině 20. století se Velké Dářko stalo místem rekreace. Je zde možnost koupání, windsurfingu a jachtingu, k dispozici je půjčovna loďek. Již od 30. let 20. století zde byly pro výborné větrné podmínky podnikány první jachetní pokusy na oplachtěných kanoích. Po roce 1955 byl založen jachetní oddíl a v roce 1957 byl odstartován 1. ročník jachetních závodů. V současné

¹³ Zdroj: Krajská hygienická stanice kraje Vysočina.

době se na vodní ploše Velkého Dářka ročně jezdí několik závodů republikového významu, která pořádá místní yachtclub ŽĐAS Velké Dářko. Provoz motorových lodí je zde zakázán. Nedaleko je kempink, restaurace a parkoviště. Autem lze tedy dojet až téměř k rybníku. Voda je zde rašelinová a z tohoto důvodu je zakalená. Dno je u břehu písčité, po asi 20 – 30 metrech přechází písek v rašelinu až bahno. Nevýhodou Velkého Dářka je jeho velká nadmořská výška a i v létě je zde poměrně chladno. Dalším negativem je, že po jarních deštích jsou břehy nepříjemné podmáčené a není zde větší místo pro míčové hry.

Pilská nádrž se nachází asi 3 km severně od centra Žďáru nad Sázavou. Její rozloha je 59 ha, délka hráze 296 metrů. Pilská nádrž je součástí vodárenské soustavy Želivka a byla vybudována v letech 1959 – 1962. Na koruně hráze je vozovka o šířce 3 metry s oboustranným zábradlím. V okolí jsou rašelinné louky s výskytem vzácných rostlin. Nádrž slouží především k rekreačním účelům a také k rybaření. Hlavní pláž je travnatá a do vody se vstupuje po jemném písku. Je zde k dispozici půjčovna loděk, možnost windsurfingu a jachtingu. Ubytovaní nabízí autokempink Pilák ve stanech, v chatkách i v ubytovacích buňkách.

Rybník Medlov se rozkládá 1 km východně od obce Tři Studně. Vznikl před rokem 1587 a s nadmořskou výškou 710 m. n. m. patří k nejvýše položeným rybníkům v oblasti. V jeho těsné blízkosti je autokempink a hotel. Je využíván ke koupání, stejně jako nedaleký rybník Sykovec.

Sykovec leží cca 5 km severozápadně od Nového Města na Moravě v nadmořské výšce 724 metrů. Je tedy nejvýše položeným rybníkem celé oblasti Žďárských vrchů. Jeho rozloha činí 14 ha. U rybníka se nachází autokempink. Oba rybníky leží ve známe rekreační oblasti u Tři Studní, kde je několik hotelů a restaurací.

9.5 Běžkování

Zeměpisná poloha a nadmořská výška Žďárské vrchy zařadila k vyhledávaným místům lyžařského sportu. Lyžaři najdou v oblasti Žďárských vrchů příznivé a specifické podmínky pro svůj sport. Hlavně lyžaři běžci a turisté na běžkách tady najdou velice vhodné terény. V zimě je celá oblast protkána řadou stop, které se táhnou všemi směry. V nastávajících letech by mělo být upravováno i strojově přes 120 km běžeckých stop. Finanční prostředky na údržbu těchto lyžařských tras poskytují především obce, místní lyžařské kluby a další subjekty. Jednotlivé okruhy se dají velice

dobře kombinovat s jinými. Okruhy jsou upravovány pro klasický styl běhu na lyžích. Do většiny obcí na jednotlivých okruzích vedou autobusové spoje.

Potencionální konflikty jsou omezeny na ty lokality, které slouží jako stanoviště vzácných druhů rostlin a živočichů. Nebezpečí vzniká tehdy, pokud je lyžařská trať vedena v blízkosti stanoviště ptáků nebo zvěře. Jednotlivé druhy savců a ptáků reagují různě citlivě na přítomnost člověka a hrozí zde jejich vyplašení. Proto obzvlášť ve chráněných oblastech je potřeba vést běžecké tratě tak, aby nenarušovaly přírodu, nesmí křížit stanoviště fauny ani cenná a citlivá území. Podle vyjádření pracovníka Správy CHKO Žďárské vrchy v tomto problému není. Subjekty, které upravují běžecké trasy strojově se dohodnou se Správou CHKO Žďárské vrchy, kudy mají trasy vést, kde mají přejít přes vodní toky, aby nenarušovaly okolní krajinu atd. Tato spolupráce je prospěšná a panuje zde spokojenost. Ovšem při projektování běžeckých tras je třeba také zajistit návaznost na veřejné dopravní síť, trasy by měly být napojeny na zastávky autobusů či vlaků, odkud by byla zajištěna rychlá a pohodlná doprava uživatelů běžeckých tratí, aniž by musely používat individuální automobilovou dopravu. Takováto návaznost ve Žďárských vrších funguje dobře.

Problém také vzniká, pokud si běžkaři zkracují cestu a vjíždějí do lesa mimo vyznačenou stopu. Nejen, že je to v CHKO zakázané, ale také tímto chováním plaší zvěř a mohou způsobit, zejména pokud je méně sněhu, nenávratné poškození vzácné flóry. Často si také turisté běžci stěžují na pěší turisty, že jim vyšlapávají upravenou běžeckou stopu a tím ji ničí. Pěší turisté zase argumentují tím, že cesta je pro všechny. Ale stačilo by trošku tolerance, aby se těmito zbytečným konfliktům předešlo.

9.5.1 Běžecké trasy

Pro běžkaře jsou určeny lyžařské areály v blízkosti Žďáru n.S., Nového Města na Moravě, Studnic, Svratky, Herálce, Sněžného, Kadova a Třech Studní s tratěmi od 1 – 20 km.

Nejznámějším lyžařským běžeckým areálem je Nové Město na Moravě u hotelu SKI. Jeho tratě jsou určeny především pro výkonnostní lyžaře. Od zimní sezóny 2005/2006 jsou upravované turistické běžecké tratě rozděleny do tří okruhů a jednoho polookruhu. Tratě jsou barevně rozlišeny na červený (základní), modrý, zelený okruh a bílý polookruh. Na křižovatkách jednotlivých okruhů a na dalších významných místech jsou umístěny turistické rozcestníky se směrovkami.

Červený okruh měří 21,7 km a je okruhem základním. Začíná u SKI hotelu, prochází pod Vlachovicemi směr Sklené, obchází Fryšavu a vrací se přes Medlov, Tři Studně Medlovským údolím k Novému Městu na Moravě a končí zpět u hotelu SKI.

Modrý okruh navazuje na červený ve Fryšavě, přes Blatky a Samotín vede až na Milovy a vrací se přes Podlesí, Snežné a Kadv do Fryšavy. Jeho délka je 20,3 km.

Nejdelší zelený okruh měří 48 km a propojuje Novoměstsko s Jimramovem. Nabízí nádherné, málo známé terény nad Věcovem. Zpět se vrací přes Jimramovské Pavlovice a Lísk, vede kolem Skalského Mlýna až k železniční stanici Rovné - Divišov, dále pak kolem Pohledce, přes Maršovice až do Nového Města na Moravě.

Žlutý polokruh umožňuje zkrácení či prodloužení okruhů. Začíná u Medinu, vede zajímavým terénem nad Radňovicemi a Jiřkovicemi k rybníku Sykovec, dále na Rokytno, Studnice a dolů na Pohledec, kde se připojuje na zelený okruh.

Uvedené okruhy doplňují tzv. spojky umožňující zkrácení trasy a připojení na cíle, kterými trasy přímo neprocházejí (žel. stanice, turistické chaty, restaurace).

9.6 Sjezdové lyžování

Sjezdové lyžování má na krajinu, aniž se to nemusí zdát, daleko větší dopad než běžkování. Negativní vlivy vyplývají z výstavby a provozu lyžařských středisek. Při výstavbě sjezdových areálů se musí postupovat velmi šetrně, aby jednak nebyly poškozeny stanoviště fauny a flóry a také aby nebyl výrazně narušen ráz krajiny. V mnoha lyžařských střediscích v CHKO Žďárské vrchy se používá také umělý sníh. Ten si zaslouží zvláštní pozornost, protože má pochopitelně na životní prostředí daleko větší vliv než sníh přírodní. Umělý sníh má jiné krystalické složení. Díky tomu taje déle než přírodní a také voda z tajícího umělého sněhu obsahuje mnohem více minerálů než voda dešťová a má rozdílnou hodnotu pH. K výrobě takového sněhu je potřeba voda, vzduch a energie. Problémem je čerpání vody z podzemních zdrojů. Množství vody ze zdrojů, odkud je čerpána, by mělo zůstat neměnné, protože slouží také jako útočiště vodních živočichů. Problémem je také hluk sněhových děl při vyrábění sněhu. To může rušit zvěř. Z ekologického hlediska působí umělý sníh největší problémy cenným oligotrofním¹⁴ stanovištím, kde dochází vlivem umělého sněhu ke zhoršení kvality rostlinného druhu a k redukci počtu rostlinných druhů. Z ekologického hlediska je

¹⁴ Dle slovníku cizích slov: organizmus přizpůsobený prostředí s nízkou zásobou živin.

přijatelné zařízení k výrobě umělého sněhu jen tehdy, pokud slouží k doplňování stavu sněhu přírodního, nikoliv, pokud je uměle zasněžováno bez přírodního sněhu.

Další problém vzniká při neukázněnosti některých lyžařů, kteří vjíždějí mimo sjezdové tratě. S tímto problémem se nepotýkají jen v CHKO Žďárské vrchy, ale prakticky ve všech lyžařských střediscích. Takovýmto chováním způsobují lyžaři nejen poškození vzácných rostlin, vegetativního krytu a plašení zvěře, ale také nezhodou zraní sami sebe. Na Správě CHKO Žďárské vrchy jsou se současným stavem lyžařských středisek a ochrany okolní přírody vcelku spokojeni. Nyní se ale snaží o vybudování lyžařského střediska obec Jimramov a Správa CHKO tvrdě říká ne. V okolí této obce se totiž vyskytuje vzácná fauna a flóra.

V CHKO Žďárské vrchy je otevřeno celkem 8 sjezdových areálů. Jsou to Hlinsko, Kuklík, Nové Město na Moravě, Nový Jimramov, Roženecké paseky, Svratka, Telecí a Zubří. Uvedu zde jen čtyři největší areály seřazené od severu na jih podle toho, v jaké části CHKO se nacházejí.

9.6.1 Lyžařské areály

Hlinsko

Lyžařský areál Na Stráni se nachází přímo před hotelem Styl jižně od Hlinska v nadmořské výšce 580 metrů. Jsou zde dvě sjezdovky a tři vleky s celkovou délkou 250 metrů a přepravní kapacitou 1500 osob/hodinu. Dva z vleků mají plynulou regulaci rychlosti, což usnadňuje nástup dětí a začátečníků. Převýšení tratě je 35 metrů. K dispozici je umělé osvětlení, umělé zasněžování a parkoviště. Autobusové spojení je z města Hlinska, vlaková zastávka Hlinsko – Vítanov je vzdálena asi 300 metrů od dolní stanice vleku.

Svratka

V severovýchodní části CHKO Žďárské vrchy poblíž řeky Svratky u hotelu ŽDAS se nachází lyžařský areál Svratka. Pravidelně upravovaná sjezdovka je svým profilem určena pro všechny typy sjezdařů. Areál leží v nadmořské výšce 660 metrů až 742 metrů, převýšení je 82 metrů. Délka vleku je 400 metrů a přepraví za hodinu 400 osob. Zde je k dispozici parkoviště, restaurace, sociální zařízení a lyžařská škola. Je možné technické zasněžování, sjezdovka je uměle osvětlena.

Nový Jimramov

Skiareál Jimramov se nachází v obci Nový Jimramov asi 1 km západně od Jimramova. Je určen jak pro začátečníky a rodiny s dětmi, tak i pro náročnější lyžaře. Díky poměrně velké šířce (100 metrů) a stále se střídajícímu profilu je sjezdovka vhodná pro snowboardisty a lyžařské kurzy. Nadmořská výška areálu je 650 metrů, převýšení sjezdovky 90 metrů. Délka sjezdových tratí je 500 až 600 metrů. Při nedostatku sněhu je připraven systém umělého zasněžování. Areál také prostřednictvím umělého osvětlení umožňuje noční lyžování.

Dne 14. ledna 2006 byl ve skiareálu Nový Jimramov otevřen nový „snowpark“, největší snowboardový areál na Vysočině, který je určen především pro snowboardisty a akrobatické lyžaře. Je zde desítky různě obtížných překážek a jezdit se dá i za umělého osvětlení.

Harusův kopec

Ve Žďárských vrších je také několik sjezdovek. Asi nejznámější je sjezdovka na Harusově kopci 500 metrů od lyžařského areálu u hotelu SKI. Je vhodná především pro začátečníky a rodiny s dětmi. Orientace sjezdovky zaručuje výborné sněhové podmínky od poloviny prosince až do konce března. Je zde dobré autobusové i vlakové spojení. Sjezdovka leží v nadmořské výšce 640 metrů až 730 metrů, převýšení je 90 metrů. Jsou zde tři vleky, ten nejdelší je dlouhý 500 metrů a má kapacitu 1050 osob/hodinu. V areálu je návštěvníkům k dispozici parkoviště, bufet, sociální zařízení, U-rampa a lyžařská škola. Jsou zde také prostředky na technické zasněžování, svah je denně upravován. Možné je také večerní lyžování, sjezdovka je uměle osvětlena.

10. Dopady cestovního ruchu a sportovních aktivit na CHKO Žďárské vrchy, návrhy jejich řešení

V přírodě se setkává hned několik druhů sportů – pěší turistika, cykloturistika, běh na lyžích, sjezdování atd. Pokud by se určila nějaká centrální pravidla, vždy by vyhovovala jedné zájmové skupině více než té druhé a naopak. Hájily by se pak zájmy jedněch na úkor druhých. Proto je třeba posuzovat každý druh sportu zvlášť a stanovit pro něj specifická pravidla.

10.1 Jízda na sněžném skútru

Stále větším problémem se v posledních letech stává jízda na sněžném skútru volnou krajinou. Tato aktivita je nejen nežádoucí, ale také přímo zakázána zákonem. Jezdci na sněžných skútrech ohrožují nejen chráněnou přírodu, ale také ostatní návštěvníky. Většinou vyraží již s prvním sněhem a to je velký problém. Při nízké sněhové pokrývce je totiž téměř jisté poškození přírody. Jedoucí skútr se totiž chová jako drtička. Rozseká vršky stromků, které jsou již potom v lesním ekosystému téměř bezcenné. Mimo to ničí vzácné rostliny a plaší zvěř, která se ve snaze uniknout nadměrně vyčerpává a dochází k úhynům. Dále znečišťuje životní prostředí exhalacemi a zvukovými emisemi. Pachatelé jsou většinou mladší osoby. Problémem je však takovéto výtržníky dopadnout. Podle slov mluvčího Správy CHKO Žďárské vrchy je nemají šanci s dostupnou technikou chytit. Navíc strážci parků mohou na místě uložit jen nízkou blokovou pokutu, která je většinou pro tyto lidi směšná. Přesto se snaží pracovníci CHKO Žďárské vrchy spolu s Policií České republiky nepovolený provoz sněžných skútrů z krajiny zcela vyloučit.

10.2 Cykloturistika a pěší turistika

Jak je již popsáno výše, většina problémů s cyklisty patří do sociální oblasti. Jde především o konflikty na cestách a stezkách, která jsou společná pro cyklisty i pěší turisty. Nejde o nic jiného, než o vzájemnou toleranci a pochopení. Z vlastní zkušenosti vím, jak je nepříjemné, když okolo vás rychle a nečekaně projede cyklista. Na druhou stranu chápu cyklisty, kteří si stěžují na pěší, že jim nechtějí uhnout z cesty. Vzniká zde vzájemná, podle mého soudu naprosto nesmyslná, nevraživost. Protože většina cyklostezek vede také po turistických trasách, řešením je vybudovat stezky jen

pro cyklisty, kam by měli pěší přístup zakázán. To je ale velmi nákladné a v CHKO nejspíš nemyslitelné. Zde je právě naopak potřeba mít v zájmu zachování cenné přírody různých stezek co nejméně.

Pokud již se nějaká cyklostezka nebo nová turistická trasa bude zřizovat, je třeba ji vést mimo citlivé lokality. Je nutné ji dobře označit a doplnit zajímavými informacemi. To může mít za následek žádoucí usměrnění turistických aktivit. Velkým problémem je také udržet návštěvníky na vyznačených cestách. Řešením, alespoň částečným, by bylo nainstalovat podél problematických míst dřevěná zábradlí nebo jiné ochranné prvky, které by znemožňovaly vstup pěších nebo vjezd cyklistů do zakázaných míst. Ovšem tyto prvky by nesměly narušit ráz krajiny.

Nejlepším a nejúčinnějším řešením všech těchto problémů je ale dostatečná prevence a výchova. Vždyť mnoho návštěvníků stezek ani neví, jak se má v CHKO chovat, co smí a co nesmí. Cyklisté i pěší turisté by měli být informováni obecně o ekologické problematice, zejména pak o problémech, které působí vstup mimo vyznačené trasy. Cyklisté by také měli být vyzýváni k masivnějšímu využívání veřejné dopravy k transportu kol.

10.3 Jachting a windsurfing

Sportem provozovaným na většině rybníků CHKO Žďárské vrchy je jachting a windsurfing. Problémem je především možné znečištění vody, vylekání ptáků hnízdících v okolí vody a poškození vodních rostlin. Možným opatřením, aby se plavidla nedostávala do mělkých míst a blízko k hnízdištím, je viditelně označit místa, kam nemohou vjíždět. Toto je třeba pak důsledně kontrolovat a při porušení udělovat přísné pokuty.

Dále je nutné zabránit znečištění vody chemickými látkami, které se používají k povrchové úpravě lodí. Jde o různé brusné pasty, lodní laky, ale i běžné čistící prostředky. Při čištění lodí se látky k tomu používané nesmí dostat do vody. Samozřejmě velmi důležitá je opět prevence, aby se jachtaři i surfaři chovali šetrně k přírodě. Dostatek informací je mohou přimět k tomu, aby svůj sport neprovozovali v mělkých vodách a oblastech s výskytem vodních rostlin (rákosí, plovoucí rostliny na hladině atd.) Na Velkém Dárku se každoročně jezdí několik závodů v jachtingu. Všichni účastníci by měli tyto informace znát a řídit se podle nich.

10.4 Sjezdové lyžování

Výstavba lyžařských středisek vždy změni ráz okolní krajiny. Je třeba, a to speciálně platí pro CHKO, aby byl zásah do krajiny co nejmenší a nejšetnější. Při případné výstavbě nového lyžařského areálu v CHKO Žďárské vrchy bych spíše doporučil rozšířit, případně zkvalitnit stávající. Je již vystavěna technická základna a infrastruktura a byl by to mnohem menší zásah do přírody, než výstavba úplně nového areálu. Pokud by se přece jen stavěl nový areál, je nutné v co největší míře zachovat stávající přírodu, nebudovat široké sjezdovky, ale spíše užší. Důležité je neprovádět žádné velké terénní úpravy sjezdových tratí, ale pouze malé a to jen ve výjimečných případech.

Není to ovšem jen o samotné výstavbě, ale také o provozování lyžařského areálu. Upravování sjezdových tratí rolbami by mělo být prováděno pouze při dostatečném množství sněhu, jinak hrozí poškození vegetace. Sněhová děla by měla být používána s rozumem a v omezené míře. Záleží také na provozovateli sjezdovky

Samostatnou kapitolou jsou lyžaři samotní. Někteří lyžují mimo upravené a značené sjezdové tratě a tím, mnohdy nevědomě, porušují zákon. A co víc, mohou trvale poškodit nebo zničit vegetaci. Je nutné před vstupem do lyžařského areálu návštěvníky informovat o tom, co je zakázáno a co je dovoleno, jaké vzácné rostliny se v okolí vyskytují atd. Samozřejmostí je, že lyžař by neměl lyžovat na svazích s nedostatečnou vrstvou sněhu. Odpovědnost za to však leží především na provozovatelích vleků a kontrolních orgánech. Ti musí zajistit, aby v době, kdy na svazích není dostatek sněhu, byly vleky mimo provoz. Jen tak lze chránit vegetační kryt před poškozením.

10.5 Záměrné poškozování přírodních hodnot

Jde o druh vandalismu způsobovaný návštěvníky, projevující se nápisy či grafity na skalních a jiných přírodních útvarech, poškozováním či sběrem vzácných živočišných nebo rostlinných druhů, nerostů, hornin a fosilií. Takovéto chování je nutné přísně kontrolovat a tvrdě trestat. Ale správci CHKO mají malou pravomoc a většinou jde o rozsáhlá území, takže je velmi těžké někoho chytit při činu. Kromě aktivit návštěvníků může poškozování přírodních hodnot způsobovat také vědomé opomíjení environmentálních hledisek při výstavbě turistické infrastruktury ze strany investorů a také při samotném provozování služeb cestovního ruchu.

10.6 Ubytovací zařízení

Je také samozřejmě třeba zmínit dalekosáhlé dopady stavby ubytovacích kapacit, které si rozvoj cestovního ruchu žádá. Ovšem toto téma je tak obsáhlé a závažné, že se zde o něm zmíním jen krátce. Stavba každého nového ubytovacího zařízení znamená velký zásah do okolní krajiny. Musí se pokácet stromy, vybudovat inženýrské sítě, silnice, parkoviště atd. Proto je potřeba, aby byl zásah do přírody co nejmenší. Podle pracovníka Správy CHKO Žďárské vrchy došlo se vzrůstajícím počtem staveb rekreačních zařízení k výrazné devastaci krajiny. Při stavbě zařízení těžká stavební technika způsobuje hluk, znečišťuje životní prostředí svými exhalacemi a plaší lesní zvěř. Otázkou také je, kam odvádět odpady, které rekreační zařízení vyprodukuje. Dalším problémem mohou být samotní hosté rekreačního zařízení. Ti mnohdy ani neví, že se nacházejí v Chráněné krajinné oblasti a jak se zde mají k přírodě chovat.

Nejlepším řešením je prevence a poučení zákazníků. Majitelé rekreačních zařízení by měli při ubytování předávat svým hostům letáčky. V nich by se dozvěděli, jak se mají v takovýchto oblastech chovat, aby neničili přírodu a životní prostředí, jaká jsou zde pravidla a jaké jsou postihy za jejich porušení. Tímto krokem by se určitě předešlo mnoha problémům, které návštěvníci svých chováním způsobují, aniž si to uvědomují.

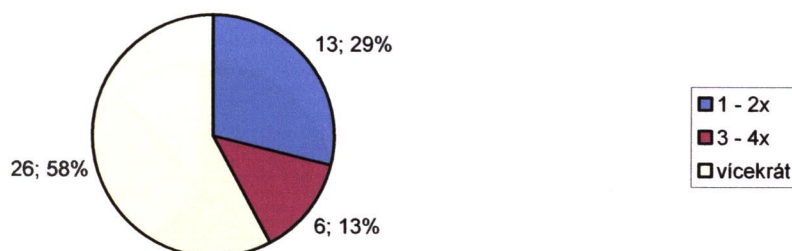
11. Marketingový výzkum dotazníkem

Marketingový výzkum dotazníkem jsem prováděl především na území kraje Vysočina, nejvíce ve městech Žďár nad Sázavou, Jihlava a Nové Město na Moravě. Dotazoval jsem se osobně a také jsem si dotazník vytvořil elektronicky na webových stránkách. Odpovědělo mi 50 respondentů a otázkám jsem podrobil jak ženy, tak muže v různých věkových kategoriích.

Dotazník mi vyplnilo 32 žen a 18 mužů. Nejvíce dotazovaných bylo ve věku od 12 do 19 let a to 28 respondentů, od 20 do 34 let bylo 5 respondentů, od 35 do 49 odpovědělo 8, od 50 do 60 let 7 a od 61 let a více 2 respondenti. Ze všech dotazovaných mělo 26 základní, 7 středoškolské s maturitou a 17 vysokoškolské vzdělání. 45 z nich již někdy navštívilo Žďárské vrchy, pouze 5 respondentů ještě na Žďárských vrších nebylo.

Těchto 45 dotazovaných odpovídalo dále na otázku, kolikrát navštívili Žďárské vrchy.

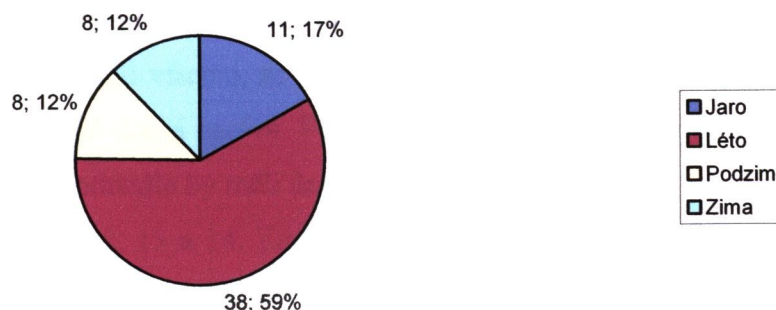
Otázka č. 6: Kolikrát jste navštívili/a Žďárské vrchy?

Z uvedeného grafu vyplývá, že přes polovinu respondentů bylo na Žďárských vrších již vícekrát a téměř 30% pouze jednou nebo dvakrát.

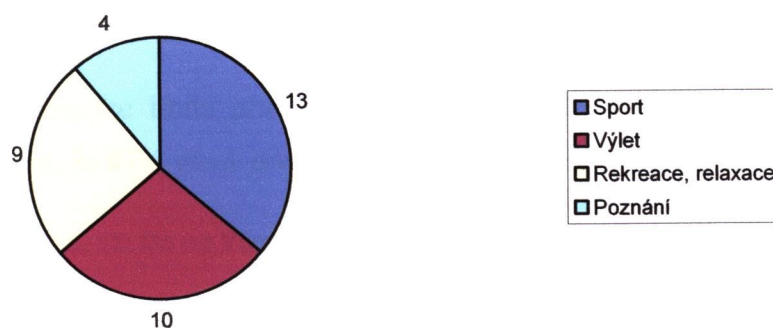
Ze 7. otázky vyplynulo, že jednou do roka navštěvuje Žďárské vrchy 25 respondentů a vícekrát do roka 20 respondentů. Nejvíce jsou navštěvovány v létě, nejméně na podzim a v zimě. Někteří respondenti uvedli, že oblast navštěvují v každém ročním období.

Otázka č. 8: V jakém ročním období jezdíte nejraději na Žďárské vrchy?

Z výše uvedeného grafu vyplývá, že Žďárské vrchy jsou podle předpokladu navštěvovány v létě, kdy je nejhezčí počasí a nejvíce teplo. Součástí 8. otázky byl ještě dotaz, proč jezdí na Žďárské vrchy právě v tom období, které uvedli. Ti, co je navštěvují v létě nejvíce odpovídali, že jezdí za sportem (10 respondentů), za krásnou letní přírodou (7), jsou školní výlety (7) a je teplo (6).

Otázka č. 9: Jaký byl důvod Vaší návštěvy?

Nejvíce dotazovaných jezdí na Žďárské vrchy za sportem. Což je určitě dobře, ale na druhou stranu, jak již bylo zmíněno, všechny druhy sportů nějakým způsobem poškozují životní prostředí v CHKO.

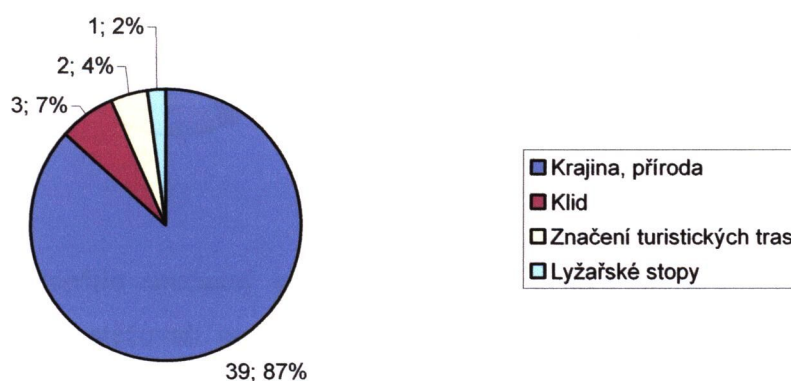
Na 10. otázku, jaký dopravní prostředek byl použit k návštěvě Žďárských vrchů odpovědělo 28 respondentů, že používá vlastní automobil, 11 autobus a kolo a pouze 6 vlak. Je logické, že nejvíce návštěvníků přijelo vlastním automobilem, všude se dostanou, zajedou si kam chtějí a kam je autobus ani vlak nedovezou. Ale právě tohle je problém. Kdyby se více využívala veřejná hromadná doprava, ubylo by na silnicích

osobních automobilů, bylo by méně dopravních nehod a co víc, jistě by se zlepšilo i životní prostředí. Navíc autobusy zastavují v CHKO Žďárské vrchy téměř v každé obci, takže síť pokrytí autobusovými zastávkami je poměrně hustá. Počet návštěvníků, kteří jezdí do CHKO autem, by se měl určitě snížit.

Z 50 dotazovaných věděli všichni, že jsou Žďárské vrchy vyhlášeny Chráněnou krajinnou oblastí, což je určitě dobrá zpráva. Vystává ale otázka, zda také vědí, jak se mají v CHKO chovat a jaká pravidla by měli dodržovat.

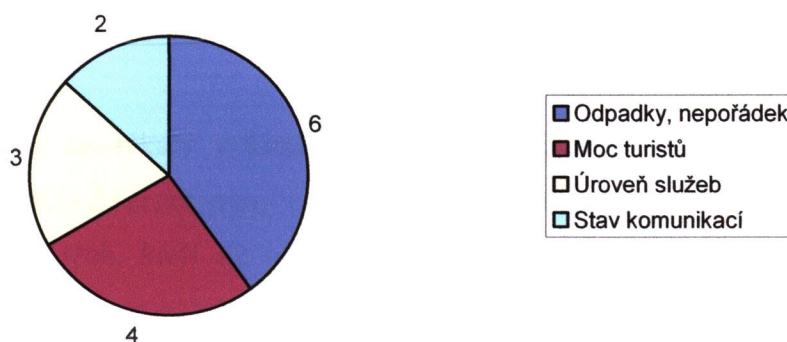
Důležité jsou otázky 12, 13 a 14. Zde jsem se ptal, co se návštěvníkům líbilo, naopak nelíbilo a co by se podle nich dalo zlepšit.

Otázka č. 12: Co se Vám při návštěvě Žďárských vrchů líbilo?

Logicky se návštěvníkům nejvíce líbila příroda Žďárských vrchů. Zdejší krajina je nádherná a vůbec se nedivím, že 87% všech dotázaných odpovědělo takto.

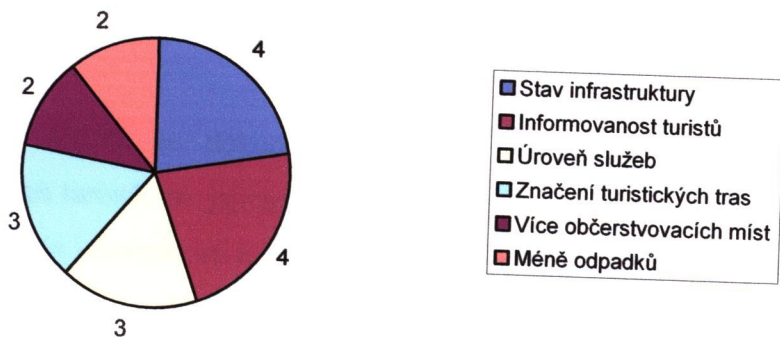
Otázka č. 13: Co se Vám naopak nelíbilo?

Zajímavé je, že ze všech 45 dotazovaných, kteří byli na Žďárských vrších, jich 45 odpovědělo na 12. otázku. Ale na 13. otázku, co se jim nelíbilo, odpovědělo jen

18 dotazovaných, tedy ani ne polovina. To znamená, že se Žďárské vrchy líbí. Nejvíce záporných reakcí ale bylo na velké množství odpadků, nepořádek a také na velký počet turistů v určitých lokalitách. Se vzrůstajícím počtem návštěvníků by toto mohl být do budoucna velký problém. Pomoci by mohla prevence v oblasti odpadů a možná i více odpadkových košů. Ale zde vyvstává problém s jejich údržbou, odvozem atd.

Otázka č. 14: Co by se dalo podle Vás zlepšit?

Nejvíce respondentů by zlepšilo současný stav infrastruktury a také informovanost turistů. Hodně si návštěvníci stěžovali na malé využívání informačních panelů a že jsou dobře označena zajímavá místa v krajině. Ale právě prevence a dobrá informovanost návštěvníků může snížit negativní dopady na životní prostředí. Jak jsem psal výše, mnozí návštěvníci vůbec neví, jak se mají v CHKO chovat, co mohou a co nemohou. A jak se to mají tedy dovědět? Jedině z informačních letáků, panelů a brožurek. A je třeba, aby měli turisté informací skutečně málo. Toto je třeba určitě vylepšit.

Na 15. otázku, jak hodnotí návštěvníci úroveň ubytování, jich 21 odpovědělo, že je dobrá, 14 jich hodnotilo úroveň ubytování neutrálně a 8 spíše dobrou nebo špatnou. Úroveň poskytovaných služeb hodnotilo 23 neutrálně, 12 jako spíše dobrou a 5 jako špatnou.

17. a 18. otázka se týkaly cyklostezek nebo turistických tras. Nějakou cyklostezku na území CHKO Žďárské vrchy vyzkoušelo 22 návštěvníků, naopak 23 jich ji nezkusilo. Z těch, kteří již nějaké cyklotrasy projeli, hodnotilo jejich označení jako dobré 18, jako špatné 4. Nějakou turistickou trasu již procházelo 43 pěších turistů a žádnou trasou nešli pouze 2 pěší turisté. Úroveň značení jich hodnotilo jako dobrou 40 a jako špatnou 3. Z uvedeného vyplývá, že jsou návštěvníci se současným označením turistických stezek a cyklostezek spokojeni.

12. Závěr

Cestovní ruch se v současné době stále více rozvíjí a do budoucna je třeba počítat s tím, že se bude rozvíjet dále. Zvýší se počet návštěvníků, automobilů, porostou exhalace. Bude nutno stavět stále více ubytovacích zařízení, současné kapacity již nebudou dostačovat. Tohle vše poklade stále větší nároky na ochranu životního prostředí, především v těch nejceněnějších územích. Pokud zde chceme kus takového krásné přírody po sobě zanechat dalším generacím, musíme o ni pečovat a chránit ji. To znamená dbát na trvale udržitelný rozvoj. Je třeba se pokusit sladit turistiku s ochranou životního prostředí.

Předpokladem pro úspěch je dokonalé ekologické vzdělání, výchova a uvědomění jednak samotných turistů, tak jejich hostitelů. Vzdělání pro trvale udržitelný rozvoj má rozvíjet znalosti, ale i dovednosti a smysl pro hodnoty. Mezi důležité znalosti bude patřit schopnost porozumět celostní povaze světa a vzájemnému propojení přírodních, lidských a lidmi vybudovaných systémů. [15]

Ve své bakalářské práci jsem se nejprve obecně zaměřil na ochranu přírody v České republice, na orgány ochrany přírody. Dále je popsána sledovaná oblast, včetně jejích nejvýznamnějších přírodních a kulturních památek. Jsou řešeny také nejvíce provozované sporty v CHKO Žďárské vrchy. Jejich dopady jsou analyzovány a je také popsán možný způsob jejich řešení v rámci ochrany přírody Žďárských vrchů.

Konkrétně na území CHKO Žďárské vrchy, a nejen tam, je velkým potenciálem do budoucna hipoturistika. V současné době ještě není tolik rozšířená, ale lze očekávat velký rozmach. S rozvojem koňských farem postupně vznikají nové hipostezky. Jde o velmi šetrný a ekologický způsob sportu a relaxace v přírodě. Na druhou stranu ale je potřeba říci, že také koně budou udupávat a sešlapávat vegetační kryt a že někteří neukáznění „koňáci“ budou vjíždět mimo značené hipostezky.

Při osobní návštěvě Žďárských vrchů se mi velmi líbila místní příroda. Prošel jsem několik značených turistických tras a projel na kole dvě místní cyklostezky. Stav přírody a životního prostředí je velmi dobrý, krajina je zachovalá. To ostatně i vyplývá z mého marketingového šetření, které jsem provedl. Co se mi ale nelíbilo, bylo skutečně mnohdy až velké množství turistů a také odpadků. Jsem rád, že se také tyto mé hypotézy v marketingovém šetření potvrdily a že to není jen můj názor.

Došel jsem k závěru, že Správa CHKO Žďárské vrchy má velmi těžký úkol – ochránit svěřené území před negativními vlivy působícími na životní prostředí. A je

nutno říci, že se tohoto úkolu zhostila velmi dobře. Není jednoduché uhlídat tak rozlehlé a rozmanité území před některými lidmi, kteří zde, ať již uvědoměle či neuvědoměle, poškozují přírodu. Téměř všechny problémy, o kterých jsem se v práci zmínil, zapříčiňují svým chováním lidé. K ochraně přírody přitom může přispět každý z nás, třeba i zdánlivými maličkostmi. Sami jsme si přírodu zničili, sami ji musíme chránit a dát ji zpět do pořádku. Nikdo jiný to za nás neudělá.

13. Resumé

This bachelor work deals with impact of travelling on protection of nature and environment in the region called Žďárské vrchy. It shows the authorities of nature protection in the Czech republic. It contains the description of area itself. My work includes all the sports (cykling, hiking, mountaineering and other winter sports) which are done in this area. These sports can influence environment and this fact is analysed and there is also described the possible way of solution within nature protection of Žďárské vrchy.

14. Seznam použité literatury

1980V

Odborná literatura

- [1] Braniš, M.: Výkladový slovník vybraných termínů z oblasti ochrany životního prostředí a ekologie. Praha: Karolinum, 1999.
- [2] Braniš, M.: Základy ekologie a ochrany životního prostředí. Praha: Informatorium, 1997.
- [3] Ganguly, P.: Trvale udržitelný rozvoj. Ostrava: Vysoká škola báňská – Technická univerzita, 1997.
- [4] Horner, S., Swarbrooke, J.: Cestovní ruch, ubytování a stravování, využití volného času. Praha: Grada, 2003.
- [5] Horner, S., Swarbrooke, J.: Cestovní ruch, ubytování a stravování, využití volného času, Aplikovaný marketing služeb. Praha: Grada Publishing, 2003.
- [6] Hudečková, H., Kučerová, E., Kříž, L.: Metodologie sociologického výzkumu pro nesociology. ČZU Praha, 2004.
- [7] Jurman, H.: Žďársko. Tišnov: Sursum, 1999.
- [8] Királová, A.: Marketing destinace cestovního ruchu. Praha: Ekopress, 2003.
- [9] Klimeš, L.: Slovník cizích slov. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1995.
- [10] Kopp, J. et al: Úvod do regionálního výzkumu. ZČU Plzeň, 2001.
- [11] Langerová, B.: Kraj Vysočina. Praha: ACR Alfa, 2004.
- [12] Mariot, P.: Geografie cestovního ruchu. Bratislava: Academia, 1983.
- [13] Mezřický, V.: Environmentální politika a udržitelný rozvoj. Praha: Portál, 2005.
- [14] Ministerstvo životního prostředí České republiky: Podpora ochrany životního prostředí v České republice, 2004.
- [15] Moldan, B.: (Ne)udržitelný rozvoj, ekologie – hrozba i naděje. Praha: Karolinum, 2003.
- [16] Moldan, B.: Ekonomické aspekty ochrany životního prostředí. Praha: Karolinum, 1997.
- [17] Pásková, M., Zelenka, J.: Výkladový slovník cestovního ruchu. Ministerstvo pro místní rozvoj, 2002.
- [18] Petráčková, V., Kraus, J.: Akademický slovník cizích slov. Praha: Academia, 1997.
- [19] Pohl, M.: Vysočina. Ždar nad Sázavou: JMC, 1996.
- [20] Rubín, J.: Navštivte národní parky a chráněné krajinné oblasti. Praha: Olympia, 2003.

Propagační materiály

- [21] Informační a turistické centrum zámek Žďár: Stručný průvodce historickým areálem bývalého Žďárského kláštera.
- [22] Kraj Vysočina: Kraj Vysočina se představuje. Jihlava, 2004.
- [23] Kraj Vysočina: Vysočina, dědictví minulosti. Jihlava, 2005.
- [24] Správa chráněné krajinné oblasti Žďárské vrchy: Výroční zpráva 2004, Žďár nad Sázavou, 2004.
- [25] Správa chráněné krajinné oblasti Žďárské vrchy: Evropsky významné druhy živočichů v Chráněné krajinné oblasti Žďárské vrchy. Žďár nad Sázavou, 2005.

Zákony

- [26] Zákon č. 17/1992 Sb. o životním prostředí.
- [27] Zákon č. 114/1992 Sb. o ochraně přírody a krajiny.
- [28] Zákon č. 289/1995 Sb. o lesích.

Mapy a turistické průvodce

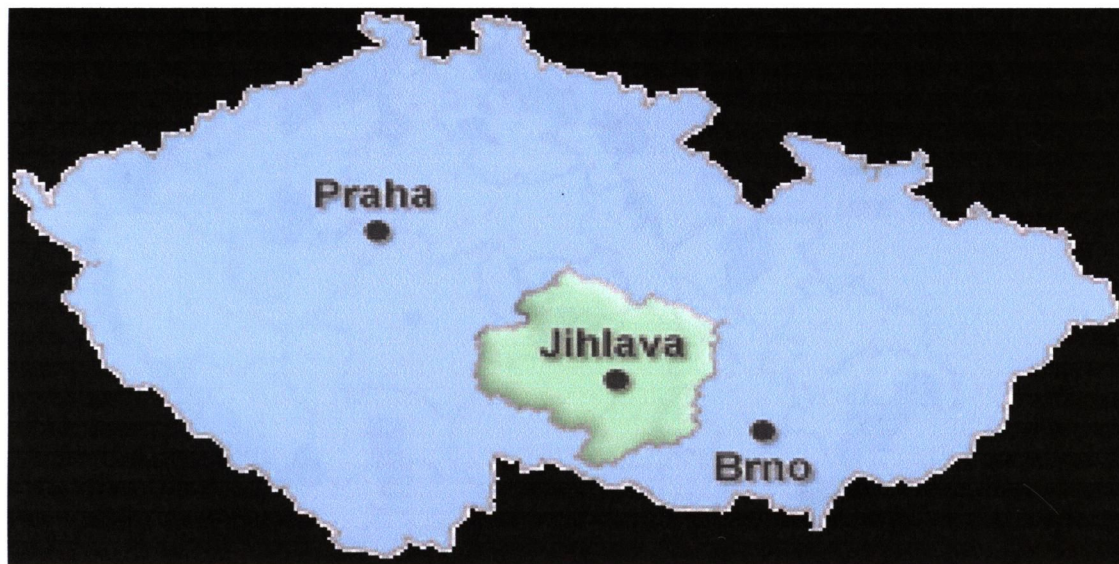
- [29] Mapa cyklotras – Novoměstsko, Žďársko, Shocart.
- [30] Průvodce po České republice – Kraj Vysočina. Praha: Kartografie Praha, 2004.
- [31] Turistická mapa Žďárských vrchů, Kartografie Praha.
- [32] Velká cykloturická mapa – Žďárské vrchy, Shocart.
- [33] Zimní mapa Žďárských vrchů – udržované běžecké lyžařské trasy, kraj Vysočina.

Internetové stránky

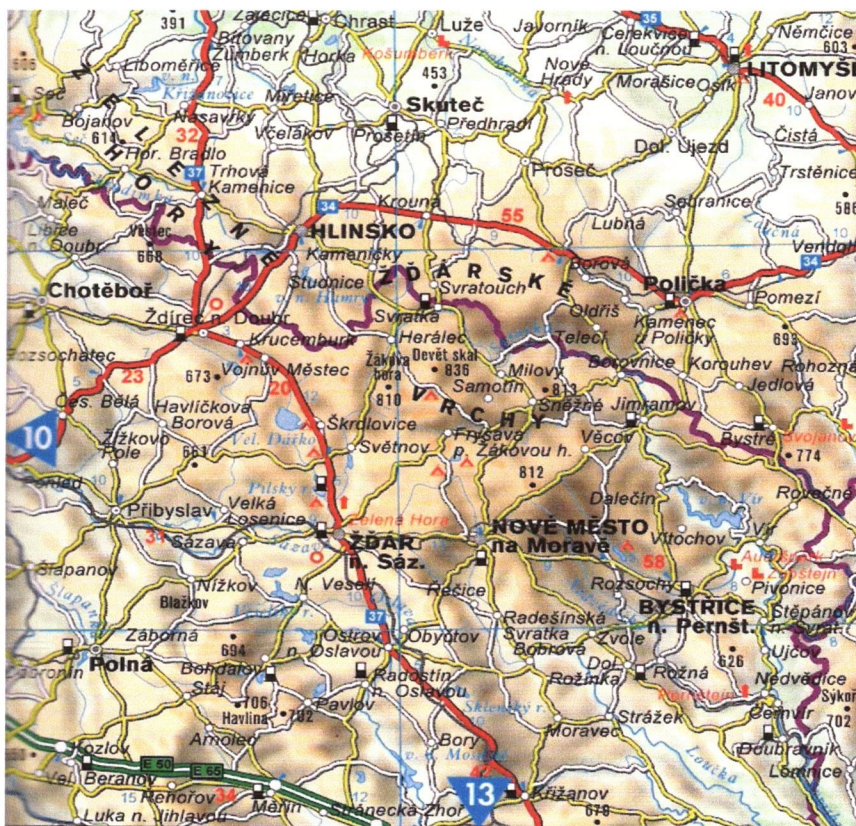
- [34] www.env.cz
- [35] www.kr-vysocina.cz
- [36] www.nmnm.cz
- [37] www.skrdlovice.cz
- [38] zdar-hills.webpark.cz
- [39] www.zdarns.cz
- [40] www.zdarskevrchy.cz
- [41] www.zdarskevrchy.ochranaprirody.cz

15. Přílohy

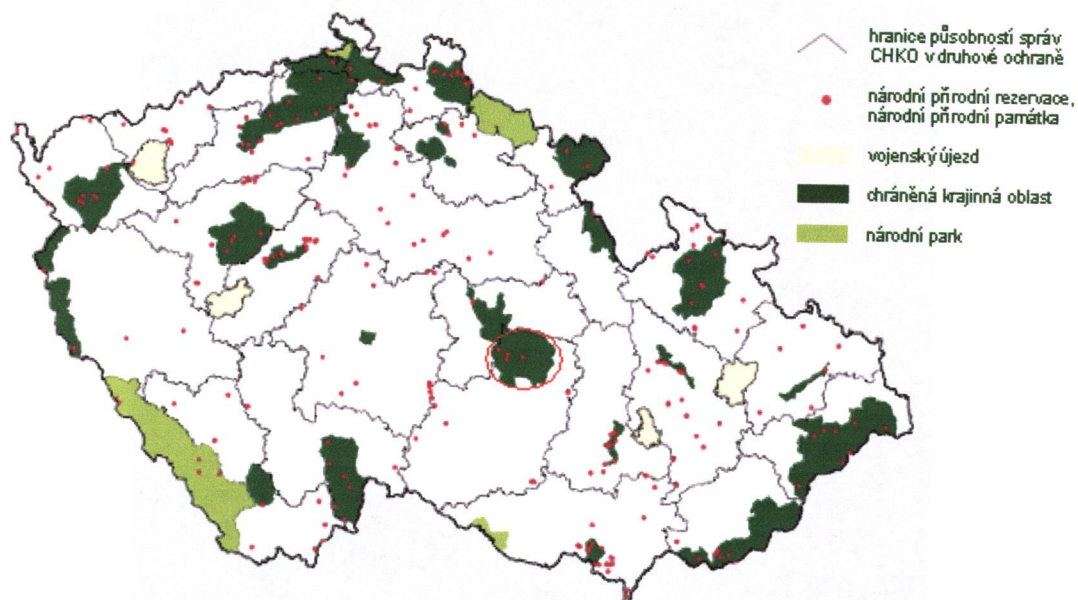
1. Mapa – poloha kraje Vysočina v rámci České republiky

2. Mapa – automapa Žďárských vrchů

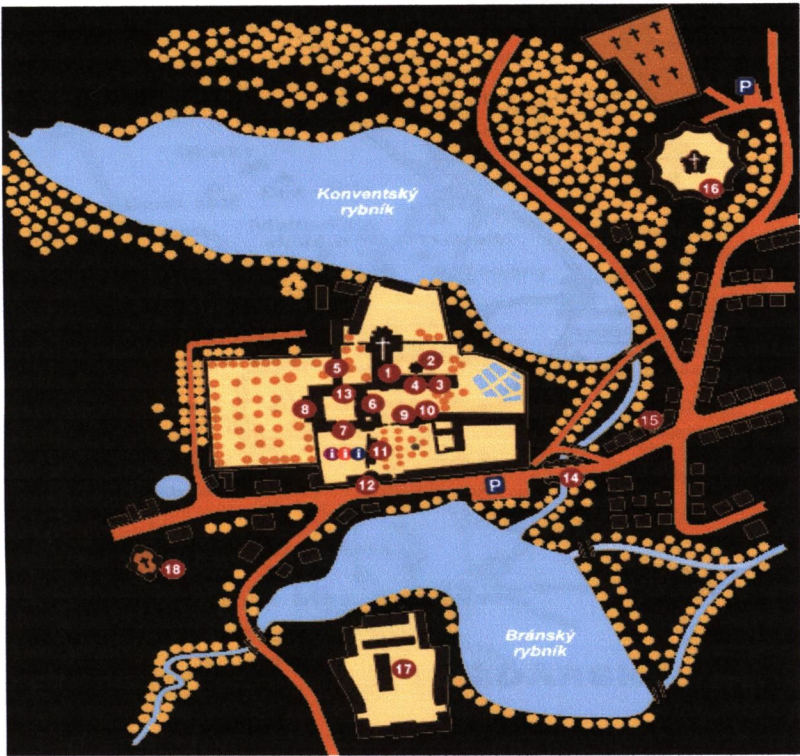
3. Mapa – národní parky a chráněné krajinné oblasti s vyznačením CHKO Žďárské vrchy

4. Mapa – CHKO Žďárské vrchy s popisem zvláště chráněných území

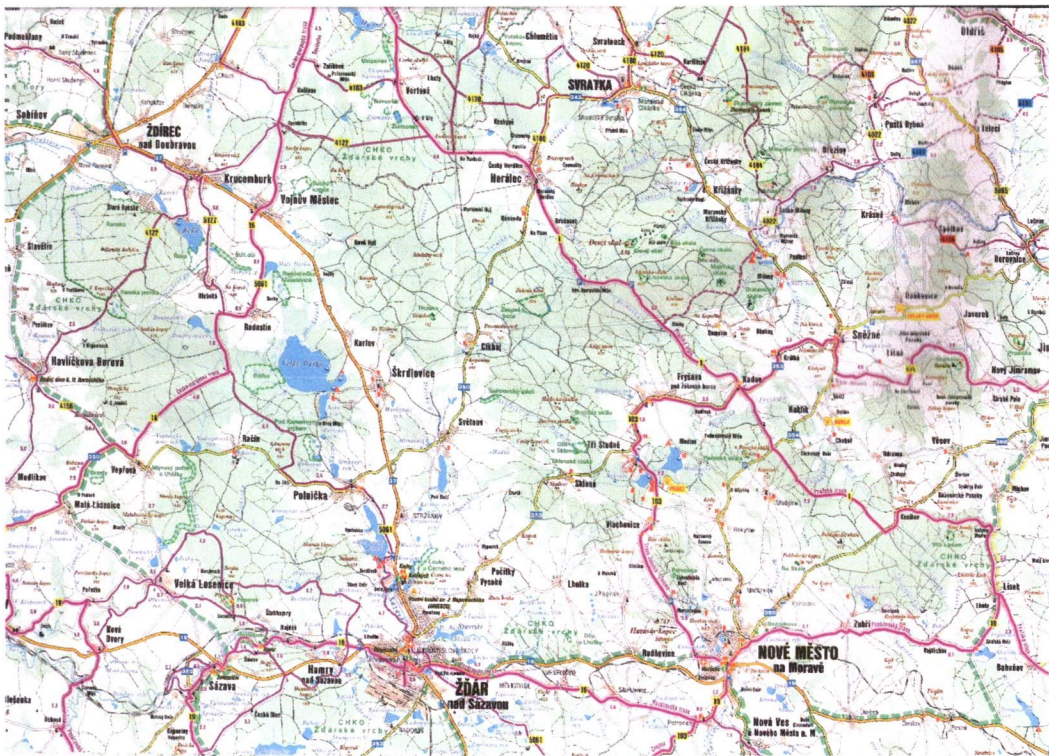

5. Mapa – areál zámku Žďár nad Sázavou s poutním kostelem sv. Jana Nepomuckého na Zelené Hoře

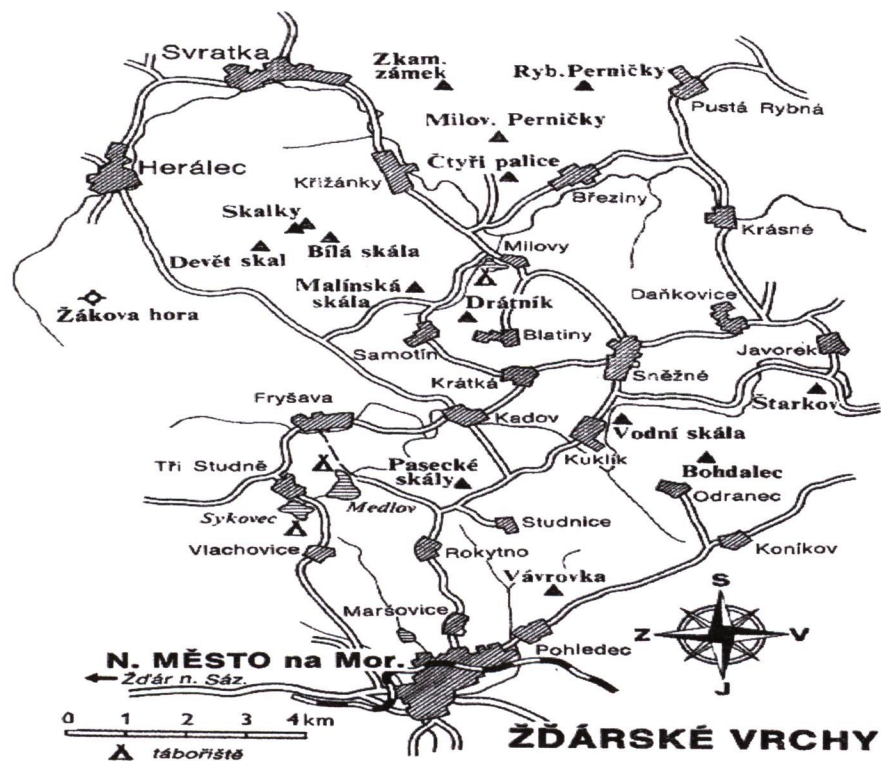

Vysvětlivky: 1 – 13 – areál zámku, 16 – poutní kostel sv. Jana Nepomuckého

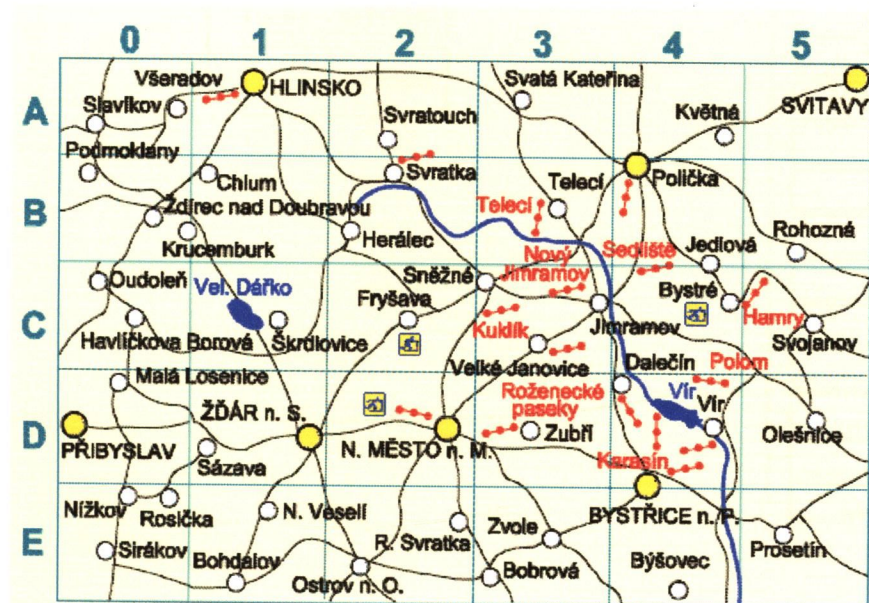
6. Mapa – cyklostezky

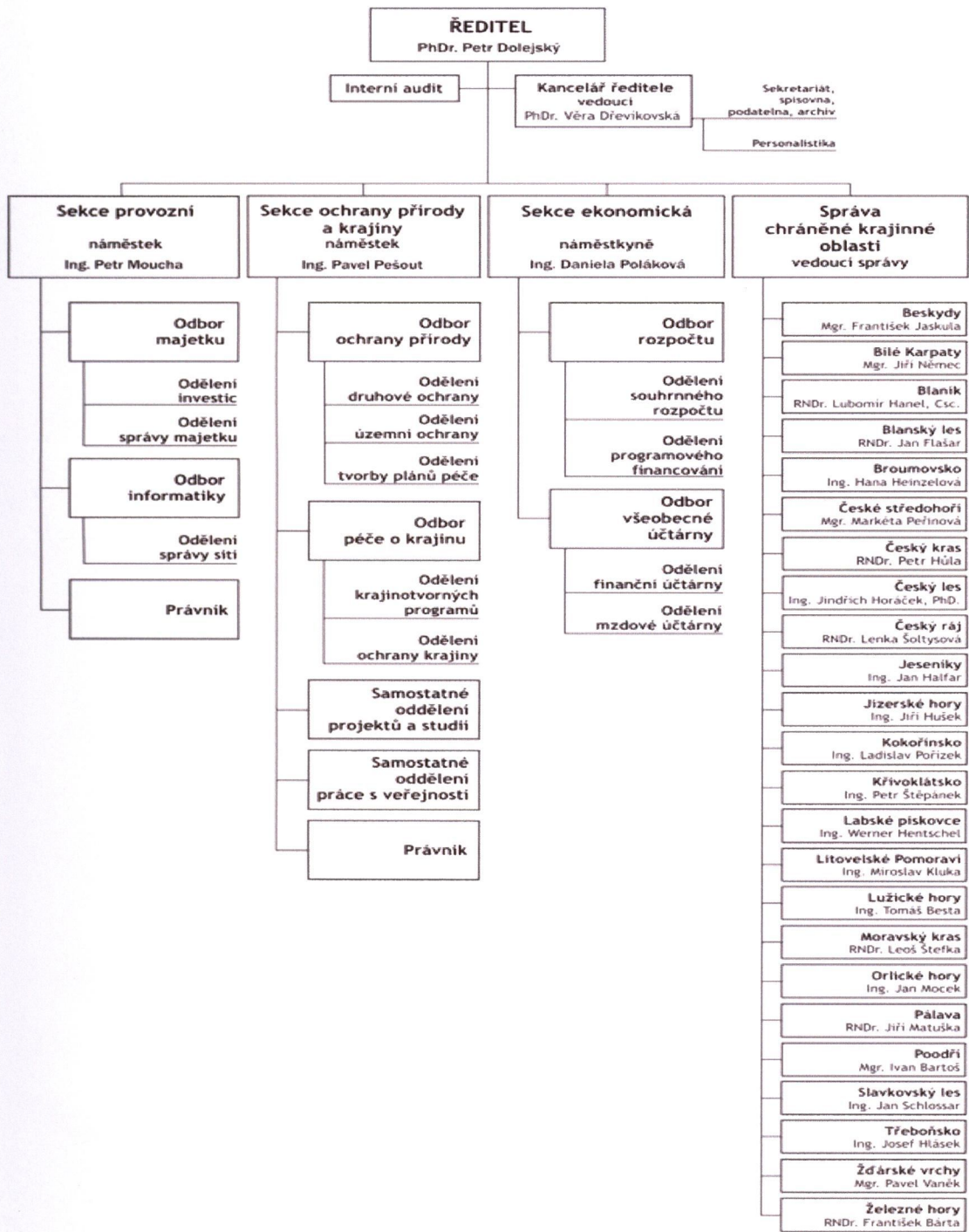
7. Mapa – horolezecké oblasti

8. Mapa – lyžařské vleky

9. Organizační struktura Správy chráněných krajinných oblastí

Rozsah práce: 30 - 40 stran
Rozsah příloh: dle potřeby

Forma zpracování bakalářské práce: tištěná

Seznam odborné literatury:

- Horner, S., Swarbrooke, J.: Cestovní ruch, ubytování a stravování, využití volného času. Praha: Grada, 2003.
Hudečková, H., Kučerová, E., Kríž, L.: Metodologie sociologického výzkumu pro nesociology. ČZU Praha, 2004.
Királová, A.: Marketing destinace cestovního ruchu. Praha: Ekopress, 2003.
Kopp, J. et al: Úvod do regionálního výzkumu. ZČU Plzeň, 2001.
Langerová, B.: Kraj Vysočina. Praha: ACR Alfa, 2004.
Mariat, P.: Geografie cestovního ruchu. Bratislava: Academia, 1983.
Pohl, M.: Vysočina. Žďár nad Sázavou: IMC, 1996.

Vedoucí bakalářské práce:

RNDr. Blažena Gehinová
Katedra cestovního ruchu

Datum zadání bakalářské práce:

15. března 2005

Termín odevzdání bakalářské práce:

15. dubna 2006

prof. Ing. Magdalena Hrabánková, CSc.

děkan

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
studijní oddělení
Vandurova 2904 390 01 Tábor

doc. Ing. Marie Hesková, CSc.

vedoucí katedry

Obsah

1. ÚVOD	3
2. LITERÁRNÍ PŘEHLED	5
3. METODIKA PRÁCE	6
4. VYSOČINA	7
5. OCHRANA PŘÍRODY V ČESKÉ REPUBLICE	8
5.1 MINISTERSTVO ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ	8
5.2 AGENTURA OCHRANY PŘÍRODY A KRAJINY	8
5.3 SPRÁVA OCHRANY PŘÍRODY	9
5.3.1 Správa chráněné krajinné oblasti Žďárské vrchy	10
6. CHRÁNĚNÉ KRAJINNÉ OBLASTI	12
7. CHRÁNĚNÁ KRAJINNÁ OBLAST ŽĎÁRSKÉ VRCHY	14
7.1 VYMEZENÍ OBLASTI	14
7.2 HISTORIE	14
7.3 CHARAKTERISTIKA KRAJINY	15
7.4 GEOLOGICKÝ POPIS	15
7.5 VODSTVO	16
7.6 FAUNA A FLÓRA	16
7.7 PŘÍRODNÍ ATRAKTIVITY	17
7.7.1 NPR Dářko	17
7.7.2 NPR Radosinské rašeliníště	17
7.7.3 NPR Ransko	18
7.7.4 NPR Žákova hora	18
7.7.5 PR Čyři palice	19
7.7.6 PP Devět skal	19
7.7.7 PP Milovské perníčky	20
7.8 KULTURNÍ PAMÁTKY	21
7.8.1 Žďár nad Sázavou	21
7.8.2 Zámek Žďár nad Sázavou	22
7.8.3 Poutní kostel sv. Jana Nepomuckého na Zelené hoře	22
7.8.4 Nové Město na Moravě	23
7.8.5 Jimramov	24
7.8.6 Tři Studně	24
7.8.7 Veselý Kopeček	25
8. NAUČNÉ STEZKY	27
8.1 NAUČNÁ STEZKA KRAJEM CHRUDIMKY	27
8.2 NAUČNÁ STEZKA TISŮVKA – ŽÁKOVÁ HORA	28
8.3 NAUČNÁ STEZKA DÁŘKO	29
8.4 NAUČNÁ STEZKA BABÍN	30
9. SPORT NA ŽĎÁRSKÝCH VRŠÍCH	31
9.1 CYKLOTURISTIKA	31
9.1.1 Místní cyklostezky	32
9.1.2 Dálkové cyklostezky	35
9.2 PĚŠÍ TURISTIKA	35
9.2.1 Turistické trasy	36
9.3 HOROLEZECTVÍ	37
9.3.1 Horolezecké terény	38
9.4 KOUŘANÍ	38
9.4.1 Rybníky	39
9.5 BĚŽKOVÁNÍ	40
9.5.1 Běžecké trasy	41
9.6 SJEZDOVÉ LYŽOVÁNÍ	42